

СЛОВО

Без мови немає нації!

Протівми

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

10 (595), 10–16 березня 2011

Канів, березень 2011 р.

Фото Олеса Дмитренка

Олесь Гончар: “Тарасову гору видно всій Україні!” (1982 р.)

СЛОВО З ГЛИБИНИ СЕРЦЯ

Анатолій КОВАЛЬЧУК,
голова Бориспільського об'єднання
Всеукраїнського товариства “Просвіта”
ім. Тараса Шевченка

У ранньому дитинстві, коли в нас не було ще телевізора, радіоли й магнітофона, дуже любив слухати українські народні пісні у виконанні своїх земляків. Особливо часто співала моя мати, яка в молодості мала гарний голос і знала безліч пісень, бо засвоїла їх з уст народу, адже народилася й виросла в духовному центрі України на берегах річки Рось. Тільки згодом дізнався, що багато з них виконувалися на вірші Тараса Шевченка. Від матері вперше почув ім'я великого Кобзаря і його поетичні твори. Українська пісня і Шевченкова поезія стали фундаментом мого патріотизму.

Коли трохи підріс, дізнався, що материн батько, а мій дід, Лаврентій Максимович Зоренко, відмучився 12 років у сталінських ГУЛАГах. Разом із багатьма представниками української інтелігенції був засуджений нібито за “намір вчинити замах на життя членів уряду радянської України”, а насправді за український патріотизм. Незважаючи на важкі поневіряння, хоч і калікою, але повернувся додому. Серед нехитрого скарбу, привезеного із Сибіру на Батьківщину, був старенький “Кобзар”. Дід розповідав, що вижив у сталінському пеклі завдяки силі духу, яку черпав у молитвах до Бога й читанні творів Шевченка.

Мені випало знати багатьох людей, які десятки років були блудними синами України, проте у зрілому віці саме під впливом глибокого усвідомлення сутнос-

ті творчості нашого великого народного поета стали нарешті щирими патріотами.

Високохудожня патріотична творчість Тараса Шевченка, виняткова історія його короткого страдницького життя ще у XIX ст. сприяли навісненню до свідомого українства мільйонів представників усіх етнографічних груп нашого народу на величезних просторах від Сяну до Кубані. Роль Шевченка в духовній і політичній консолідації української нації безсумнівна. Це визнають патріоти й навіть недруги України. Він справді є для нас усім: творцем нації, її духовним батьком, вождем і пророком.

Навіть страшно передбачити, що сталося б з нашим народом, якою була б його історія, якби Бог не послав Україні цієї геніальної Людини. Неважко уявити, що українського народу й Української держави могло б нині не бути. Наші західні землі відійшли б до Польщі, Угорщини й Румунії, східні й центральні — до Росії. Можливо, галичани, буковинці й закарпатці мали б якісь незначні національно-культурні автономії у складі чужих держав. Наддніпрянці, подоляни, волинці й слобожанці були б цілком асимільовані і як частина “руського міра” отримали б від Москви єдине право — вмирати за її імперські інтереси. І тоді б справдилася грізна застерога: “Погибнеш, згинеш, Україно, Не стане знаку на землі”.

У чому ж сила Тараса Шевченка? Він дав однозначно ствердну відповідь на найголовніше із питань, гостро поставлених перед нами історією: бути чи не бути Україні.

Він увібрав у своє серце дух і силу української землі, мелодію рідної мови, си-

лою свого гігантського таланту відшліфував їх і повернув своєму народові. Шевченко був одержимий ідеєю волі України. Ніколи не відступав від неї, жодним вчинком не зрадив Батьківщини. Задля перемоги української ідеї свідомо вибрав тернистий життєвий шлях. Незважаючи на трагічну особисту долю, гордо заявляв: “Караюсь, мучуся... але не каюся!”.

Шевченко один зробив для волі України більше, ніж 10 переможних армій, більше, ніж сотні генералів, дипломатів, депутатів, партійних лідерів, міністрів і президентів, разом узятих. Він справді людина Божа, бо не шукав скарбів на землі, не надбав у цьому житті ні статків, ні маєтків.

Як істинно національний поет, Шевченко, неначе біблійні пророки, мав моральне право розмовляти з усіма поколіннями українців — своїми сучасниками і майбутніми генераціями. Він перед Богом, у якого широко вірив, узяв на себе відповідальність за долю свого народу: за його сьогодення й майбуття. Аналізуючи причини невдач і поразок українців у минулі часи, Шевченко мав право давати власні політичні оцінки колишнім вождям. Вони, до речі, стосуються й нинішніх правителів. Адже й у XXI сторіччі Україна з вини влади не вирішила багатьох проблем, актуальних для неї 150 і більше років тому.

Шевченкові висновки, оцінки і рекомендації чесніші, правдивіші, точніші, ніж писання багатьох догідливих, кон'юнктурних істориків та політологів.

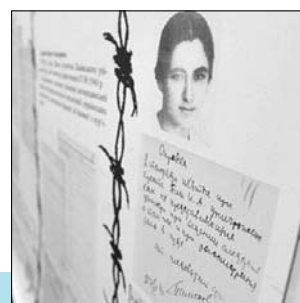
Отож читаймо й вивчаймо творчість Великого Кобзаря, живімо гідно, будьмо людьми на землі, будьмо українцями. Вічна слава Тарасові Шевченку!

ЩО ПРОПОНУЄ “УНР”?

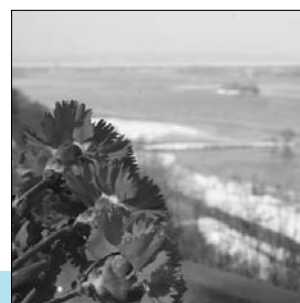
2

ЮНИМИ І МУЖНИМИ БУЛИ...

6

КАНІВ. ДЕНЬ ПАМ'ЯТІ

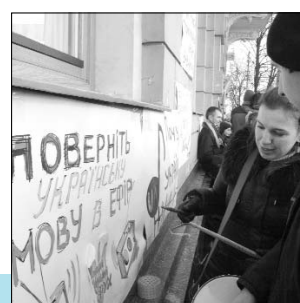
8–9

“ЯРОСЛАВІВ ВАЛ” ПРЕЗЕНТУЄ

12–13

МОЛОДА МУЗИКА

15

Іван СЛОБОДЯН,
заступник голови Львівського
облоб'єднання ВУТ “Просвіта”
ім. Тараса Шевченка

*Кожен думай, що на Тобі
мільйонів стан стоїть
Що за долю мільйонів мусиш
дати Ти одвіт.*
І. Франко

Уперше за 70 років вшанували на офіційному рівні в Україні львівських українців, засуджених комуністичним режимом у Процесі 59-ти.

Вшановували в музеї “Тюрма на Лонцького”, де провели екуменічний молебень та виступили голова Львівської обласної державної адміністрації М. Цимбалюк, голова обласної ради О. Панкевич, відомий громадський діяч, колишній політичний в'язень цієї тюрми І. Калинець, єдина жива учасниця Процесу 59-ти, Оля Попадин, історики, студенти.

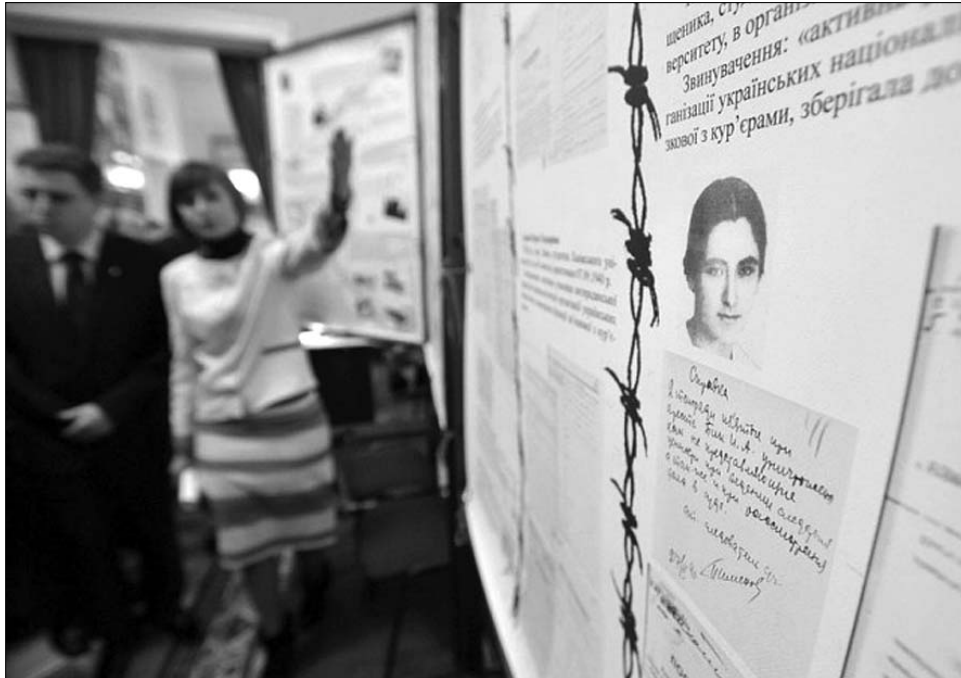
Процес 59-ти (інша назва — “Процес другої езекутиви ОУН”) — політичний процес, який відбувся 15—18 січня 1941 року у Львові в приміщенні обласного управління НКВС (вул. Пелчинського—Дзержинського, а тепер Вітовського). Тоді перед радянським судом постали 59 молодих українців, переважно студентів Львівських вищих навчальних закладів (серед них 13 студентів Львівського університету, 8 — медичного інституту, 4 — політехнічного інституту, 3 — педагогічного інституту та 11 учнів Львівських шкіл 8—10 класів). Їх звинувачували у приналежності до Організації українських націоналістів (ОУН) та в антирадянській діяльності.

Процес 59-ти був закритим. Нікого з громадськості й родичів підсудних до зали суду не допустили. Проте сам суд був показовим. Суд відбувався після того, як у вересні 1939 року Червона армія зайняла Західну Україну. За той порівняно короткий період радянська влада провела погром усього до тогочасного зорганізованого українського громадського й політичного життя західних областей. Легальні політичні партії самоліквідувалися. У результаті заборони владою припинили свою діяльність наукові, культурні, жіночі, молодіжні організації, зникли десятки пресових видань, українських кооперативів, а діячів тих установ здебільшого заарештували чи заслали.

Єдиною зорганізованою політичною силою залишалася тоді в Західній Україні політична формація ОУН. Вона вже в умовах польської окупації діяла нелегально, отже, і в новій більшовицькій дійсності діяла далі в підпіллі. Зрозуміло, що, розправившись із легальними українськими організаціями, більшовики вирішили зосередити свої удари на ОУН. Більшовики поставили собі за мету показати безперспективність будь-якого опору новій владі.

Суд над молоддю радянська влада зробила показовим. Слідство тривало чотири місяці, а це був час катувань, терору, залякування і постійного приниження людської гідності (про це правдиво і страшно описала в книзі “Процес 59” (видавництво “Сучасність”, 1970 рік, США) учасниця цього процесу Люба Комар-Прокоп). Характерною особливістю суду була нівеляція прав і свобод громадян, підпорядкування судових органів влади та процедури здійснення судочинства органам НКВС. Відкритий суд мав завдання залякати і деморалізувати галичан, які вороже ставилися до радянської влади. Тому керівництво НКВС відмовилося від звичної практики винесення вироків позасудовими органами державного управління (ОСО — особое совещание (тройка)).

Але підсудні трималися гідно, не визнавали себе винними, не покаюлися, а заявляли в залі суду, що вони непримиренні вороги радянської влади і борці за незалежну Україну. Про це свідчать і архівні документи, і розповіді самих учасників процесу.

БОРЦІ ЗА ВОЛЮ

“Прокурор Харитонов, характеризуючи підсудних та їхню діяльність, здебільшого кричав, лаявся, вимахував руками, показував на нас як на злочинців, пінився з люти. Я перестала слухати його вигуки, його непристойну лайку на нашу адресу. Це дуже вражало у цій елегантній ясно освітленій залі та у присутності десятків молодих і виснажених, але опанованих у своїй гідності підсудних. Нарешті прокурор зупинився. Він переможно поглянув на залу і вимагав 42 названим учасникам карі смерті і 17-ом 10 років ув'язнення. Після промови прокурора голова суду дав слово оборонцям. Першим промовляв галицький адвокат Роман Криштальський. У розпалі своєї промови щодо характеристик умов, в яких виростала молодь, що виховувалася у патріотичному дусі та готовності служити своєму народові, він зайшов так далеко, що в певний момент, вказуючи рукою на нас, викрикнув: “Та це ж цвіт української молоді”. Він, мабуть, забув, що цей процес українських патріотів проходить не в Польщі”. (Люба Комар Процес 59-и “Сучасність”, 1990 рік).

Судове засідання засудило за ст. 54-2 та 54-11 Івана Максиміва, Миколу Вовка, Миколу Матвійчука, Михайла Думанського, Костя-Арпада Березовського, Семена Сороковського, Богдана-Лева Єдинорога, Юрія Костишина, Тараса Коцюбу, Богдана Куницького, Олега Левицького, Станіслава Нирку, Степана Тесляка, Дмитра Слюзара, Ольгу Волошину, Володимира Ковалик, Марту Грицай, Дарію Коверко, Ірину Пік, Наталку Винників, Михайла Пакуляка, Романа Горбала, Романа Дяківа, Богдана Гончарука, Романа Мар'яна Береста, Миколу Гошка, Андрія Матвійчука, Петра Думанського, Степана Думанського, Людвігу Малащак, Петра Клака, Теодозія Крупну, Богдана Грицалюка (17 років), Михайла Пецуха, Володимира Комара, Любу Комар, Ірину Зубач, Олену Столяр, Михайла Данилевича, Дмитра Клячківського, Ганну Бондар та Петра Шенгера до розстрілу, всього 42 особи (31 чоловік та 11 дівчат).

Софія Клак, Марія Наконечна (15 років), Орест Булка, Степан Онуферко, Мирослав Гаврилишин, Богдан Старка, Михайло Чарковський (16 років), Григорій Жидик, Галя Ставарська, Ганна Кохман, Олена Матла, Стефанія Прутуляк, Ірина Безпалько, Ольга Попадин, Ліда Оксана Світлик, Наталка Шухевич, Марія-Ангеліна Матківська отримали по 10 років ІТЛ та по 5 років обмеження в правах (17 осіб).

Із 42 засуджених на смерть помилювали 10 дівчат та 11 хлопців (заходи у справі помилювання в Москві робили видатні ук-

раїнські громадяни, зокрема академік Кирило Студинський).

Тих, кому смертну кару замінили на 10 років ув'язнення, вивезли з тюрми Львова у перший день війни 22 червня 1941 року до тюрми в Бердичеві (11 хлопців та 5 дівчат). У перші дні липня, коли до Бердичева наближався фронт, енкаведисти підпалили тюрму і закидали її гранатами. Щоб вирватися з палаючої тюрми, хлопці розбили двері камер і вибігли в коридор, а потім на тюремне подвір'я. Енкаведисти, що там залягли, обстріляли їх скорострільним вогнем, у результаті чого було вбито Олега Левицького та Михайла Пецуха. Іншим пощастило втекти.

Згодом із тієї “Бердичівської групи” загинули під час Другої світової війни четверо осіб: 1942 року гестапівці замордували у в'язниці в Берліні Гальку Столяр, а восени того ж року німці розстріляли у Бабиному Яру, під Києвом, Тальку Винників — обох за членство в ОУН. Дмитро Клячківський, один із організаторів УПА та її перший головний командир, загинув у бою з більшовиками 12 листопада 1945 року. Загинув у бою з більшовиками і старшина УПА Богдан Куницький.

— Як зуміла ця молодь, яка виховувалася в зовсім іншому світі, пройти гідно і через неймовірно жорстокі тортури слідства, й самий судовий процес, протягом якого 42 рази прозвучало слово “розстріл”, зокрема, це стосувалося 11 дівчат, наймолодшіх з яких було лише 17 років? Що тримало їх на світі протягом довгих років виживання в таборах ГУЛАГу?

— Моя мама, Слободян Ліда, тоді Комар, не проходила офіційно через Процес 59-ти, оскільки ні один з учасників процесу не виказав про її приналежність до молодіжної сітки ОУН. Однак через те, що в процесі, як учасники, проходили її старша сестра Люба Комар та брат Володимир Комар, які 18 січня були засуджені до смертної кари, а Ліда проживала разом із ними на орендованій квартирі, то і її “тройкою” ОСО засудили на 5 років в'язниці і 5 років висилки.

Ліду Комар із посестрами Галею Ставарською, Наталею Шухевич, Лідою Світлик та Орисею Безпалько ще перед початком нападу Гітлера на СРСР відправили у пересильну тюрму м. Харкова, звідки вони пішки колоною йшли до Куп'янська. По боках — на конях озброєні совєцькі охранники “Шаг влево — шаг вправо вважається поразкою, стреляємо без попередження”. Назустріч колоні йшла жінка з відром помідорів. Одна із ув'язнених попросила помідора. Жінка подала. Коротка черга і ув'язнена, мов підкошена, впала на землю. Жінка стала як вкопа-

на, а тоді вхопила відро й сипнула помідорами на колону, кому пощастило, той зловив, але більшість впало на землю і їх втоптували в болото люди, яким совєцька влада відмовила в праві бути людьми. Це лише один з епізодів, які я малим чув від посестер у 60-х роках, коли до нас вони приїжджали з Джесказгану (Орися Безпалько), Нальчика (Наталія Шухевич), Нової Каховки (Ліда Світлик), Збойщ (Галя Ставарська-Бобко).

Як вони пройшли сталінське пекло та ще в найстрашніший час, коли на фронті солдати не мали що їсти, коли життя людини не вартувало для сталінської влади нічого, — що їх вберегло?

Перш за все — віра в Бога, щира і чиста. Ще один почутий епізод. Табірний величезний барак у безкрайній тайзі за Уралом. Крики, лайка, шум, гам і раптом: “Тіше шалави — западенкі моляться”, і в тиші всі, навіть невіруючі, вслухалися в молитву дівчат і так було протягом усіх страшних років.

Безмежна любов до України та людська гідність. Саме це спонукало Ліду Комар та Галею Ставарську, незважаючи на вочвійні паспорти, за якими заборонялося жити в Західній Україні та запроваджувалася ціла низка обмежень, повернутися до Львова, знайти можливість отримати інший чистий паспорт і ще (про це я довідався лише тоді, коли мама була смертельно хвора і до нас прийшла пані Леся Вуйчик) брати активну участь у боротьбі УПА. Оскільки Ліда Комар у таборах навчилася роботи медичної сестри, то її попросили доглядати поранених і хворих бійців УПА в криївці де-біля Глинян. І вона таким чином врятувала двох братів пані Лесі Вуйчик. Отже, пройшовши пекло таборів, ці молоді дівчата і надалі залишалися безстрашними борцями.

І величезне прагнення до знань. Більшість засуджених, що вижили в боротьбі 40—50-х років, здобули вищу освіту, незважаючи на перешкоди тогочасної держави, і навчили своїх дітей цінувати знання та освіту. Зокрема всі діти Ліди Комар (Слободян) здобули вищу освіту, захистили кандидатські дисертації з різних галузей: Петро — теоретична фізика, Василь — історія, Галя — біологія, Іван — технічні науки.

І ще одне — учасники процесу виховували своїх дітей свідомими патріотами та гідними громадянами. Ми знали всі небезпеки й ризики та своїх ворогів і виховувалися, зокрема, на таких словах:

“Не заколисуй ненависті силу...”

Тоді привітність візьмеш за девіз,

Коли впаде в роззявлену могилу

Останній на планеті шовініст”.

Василь Симоненко
“Курдському Братові”

P. S. Донині невідоме місце поховання страчених борців за волю України. Вічна Слава Героям!

І сьогодні знову заарештовують у незалежній Україні учасників патріотичних організацій і всіх інакодумців, усіх, хто в опозиції до діючої влади, адже протягом 70-ти років будь-яка приналежність до свідомого українства жорстоко переслідувалася, а їхні кати отримували нагороди від чужої держави. І сьогодні дають славу і пільги тим, хто знищував український визвольний рух. Ніхто не покався і далі славлять Леніна—Сталіна та їхню комуношовіністичну ідеологію. І це в незалежній Україні! Історія України, її герої, пам'ятні дати чужі для більшості керівного складу Українського уряду. А нелюбов і ненависть до України засвідчив характерний вислів сержанта “про телячу мову” — це типове для всіх, які відчувають себе окупантами на нашій землі (а це діти і внуки 500-тисячної армії збирачів зерна у селян та будівників совєтської влади в Україні). Встановлення пам'ятників катам України Сталіну і Катерині II не злочин і нікого за це не переслідують, а патріотичні вчинки і участь у громадських організаціях стало злочином.

“Тарас Шевченко, є уособленням того, що наші “корманічі” вже 20 років шукають і ніяк не можуть знайти, — української ідеї”.

У ЙОГО СПАДЩИНІ НАША ІДЕЯ!

У центральному районі міста Києва — Шевченківському — розташовано найбільше місце, пов'язаних із перебуванням у Києві Тараса Шевченка. Тут знаходиться пам'ятник Великому Кобзареві в однойменному парку, закладений ще 1939 року, навпроти нього — головний корпус Київського національного університету імені Тараса Шевченка, поруч — Національний музей його імені, також його літературно-меморіальний будинок-музей, розташований на провулку Шевченка. А головною транспортною артерією Шевченківського району безумовно є бульвар Тараса Шевченка...

Євген БУКЕТ

Як киянин і випускник Київського національного університету стверджую, що мої земляки знають про перебування Шевченка в Києві і шанують Тараса Григоровича та його багатогранну творчість. Багатотисячне студентство провідного ВНЗ країни, пишається тим, що в 1845—1847 роках у стінах головного корпусу їхнього університету працювала людина, чие ім'я нині ототожнюють з Україною по всьому світові.

Київ пам'ятає Шевченка. В столиці є станція метро “Тараса Шевченка”, площа Тараса Шевченка, сім вулиць і провулків його імені у передмістях, шість пам'ятників і ніким, здається, ще не підрахована кількість погрудь і портретів в установах і організаціях міста, меморіальні дошки, кінотеатр імені Тараса Шевченка. Всього і не злічити. Адже письменник жив у Києві з перервами від літа 1843 року до весни 1847-

го. Тут він творив, брав активну участь у діяльності Кирило-Мефодіївського братства, тут його заарештували і тут, на Щекавиці, його навіть хотіли поховати.

Але чомусь туристичні компанії, що займаються екскурсіями містом, не мають жодного маршруту Шевченковими місцями. З величезного білборда, що красується поруч із Національним музеєм Тараса Шевченка, замість Тараса Григоровича до киян і гостей міста посміхається Ніколай Басков.

Схоже, постать Шевченка не лише в Києві, а й по всій Україні влада поступово підносить до рівня Леніна. Жодного спілкування з народом. Він гідний лише мавзолеїв, гранітних форм і офіційних заходів. Одного ідола владні мужі в протоколах замінили на іншого, зрештою, яка їм різниця — до якого монумента підносити квіти? Про те, як люди насправді ставляться до Тараса говорять численні віче, які збира-

ються біля пам'ятника Великому Кобзареві окремо від владних церемоній. Тарас Григорович Шевченко був, є і залишиться народним письменником, художником, етнографом, філософом...

Ставлення до нього серед людей насправді сердечне. Приклад цьому — погруддя письменника на території гімназії №109 на Печерську, встановлене коштом батьків, учнів і викладачів гімназії 1964 року. (Скільки подібних людських ініціатив реалізовано в рік 150-річчя від його Дня народження!)

Тисячі людей цього року, в день 150-х роковин із дня смерті Кобзаря, знову пройдуть Шевченківськими стежками столиці. Самостійно, без екскурсоводів. Милуватимуться спорудами, які художник увіковічнив на своїх малюнках, відвідуватимуть музеї, місця, де він працював і мешкав, покладуть квіти до пам'ятників.

Хтось може говорити, що сучасним українцям, вихованим наполовину в бездуховному “совку”, наполовину в безідейній незалежній Україні немає діла до Шевченка. Я таким не вірю, адже саме вони ніколи й не зрозуміють його генія. Тарас Григорович продовжує жити серед людей. Кожен українець знайде у його творах щось неймовірно близьке йому особисто і втішиться, заспокоїться, звеличиться. Адже саме він, Тарас Шевченко, є уособленням того, що наші “корманічі” вже 20 років шукають і ніяк не можуть знайти, — української національної ідеї.

ІСТОРІЇ З ПІВІМПЕРІАЛОМ І ЦУКЕРКАМИ

Уляна ВОЛІКОВСЬКА

“Коли Шевченко повернувся з Седнева, ми зустріли його давнього приятеля художника Михайла Сажина і незабаром оселилися всі разом на Хрещатику, на вулиці, яка називалася “Козине болото”, — писав у своїх спогадах український поет О. Афанасьєв-Чужбинський. Саме тут, недалечко від гамірного Майдану, на місці будинку Івана Житницького, нині знаходиться Літературно-меморіальний будинок-музей Тараса Шевченка, в якому трепетно бережуть дух Тараса... Кожна деталь оповідає про київський період життя і творчості поета. Тут привертають увагу цінні експонати — білий костюм, у якому він ходив улітку 1859-го, офорти з автографами, прижиттєві видання Шевченка з його особистими підписами, полотняна солдатська сорочка, в якій перебував на засланні...

Найбільший інтерес викликала кімната, в якій жив Тарас Шевченко. Робочий стіл, на якому панує художній безлад, — таке враження, що Тарас нещодавно за ним працював... Хаотично розкидані особисті речі поета — ручка із залізним пером, вороняче перо, монети, папери з нотатками, люлька зі слонової кістки, оздоблена сріблом, яку на Різдво подарував Шевченкові М. Костомаров. Завідувач музею Олена Сьомка розповідає, що тривалий час вважали, що Тарас Шевченко жив на мансарді, де була майстерня. Але потім були

знайдені спогади російського журналіста Віктора Скочинського. “Він літнього дня завітав до Тараса і присів, щоб відпочити від спеки. Шевченко також відпочивав на дивані. У цей час через відчинене вікно вони побачили, як проходив старенький жебрак із поводирем, просячи милостиню. Скочинський взяв зі столу дрібну монету і хотів було її вже подати, але Шевченко підхопився, взяв півімперіала (5 рублів) і подав жебракові. Помацавши монету, той зрозумів, що це дуже великі гроші, які він не міг прийняти, тому повернув їх... Але Шевченко взяв тоді дрібнішу монету і подав...” Завдяки цим спогадам стало зрозуміло, що кімната, вікна якої виходять на провулок, і належала Шевченку.

Присутність Тараса Шевченка відчувається і на мансарді у його майстерні, де панує творча атмосфера: пензлі, фарби, етюдник, маленький розкладний стільчик, з якими митець ходив малювати київські краєвиди...

Саме тут Шевченко завершував ті роботи, які розпочинав на свіжому повітрі. Митець разом із художником Михайлом Сажиним, щодня вирушаючи малювати київські краєвиди, пагорби, церкви, мріяли створити альбом “Види Києва”.

А на вулиці, поблизу музею, похилилася стара-престара шовковиця, яка росла ще за часів Тараса Шевченка — тут це єдине дерево, що збереглося відтоді. Олена Сьомка розповіла, що торік була акція з уряткування цього унікального дерева, яке реставрували.

Вирушаю у меморіальний будинок-музей “Хата на Пріорці”, де Шевченко прожив серед чужих людей і чужих речей свої останні дні у Києві. Нині хатинка з дерев'яними віконницями в оточенні сучасних забудов, а в 50-х роках XIX століття така будівля була типовою для київського передмістя. “Наш музей тримається на духовній аурі, а головний наш експонат — це сама хата, яка збереглася, і в ній триває життя. Музей не є джерелом знань, він є моментом екології душі, моментом вражень...”, — зустрічає мене берегиня цього світлого дому Надія Наумова.

У сінях ціп, серпи, рубанок, дерев'яні лавки, драбина, дерев'яне цеберко з коромислом... Перед очима виникає образ Тараса Шевченка, який любив умиватися біля криниці, власноруч витягаючи відро крижаної водиці... Заходжу до меморіальної кімнати,

Фото Олеси Дмитренка

Хата на Пріорці

ти, де зі світлини якось журливо дивиться 45-річний Тарас Шевченко. “Ця хата — не лише меморіальний будинок, де жив Шевченко, а й нездійсненна мрія поета, тому що саме таку хату (він навіть склав план) мріяв звести там, на Канівських горах, щоб нарешті переїхати туди й оселитися. І там дожити віку”, — продовжила розповідь Надія Наумова.

“Йшов та йшов — бачу хатка стоїть, не то панська, не то мужича, біла-біла, наче сметана та ще й садочком обросла, а на дворі дитячі сороченятка сушаться — рукавами махають — мене кличуть: я й зайшов!” — так пояснив візит до будинку його господині Варвари Пашковської, яка все життя пишалася, що в неї квартирував Тарас. І тут його сприйняли люди як простого “дядька Тараса”, якого частувала смачним борщем кухарка Федора.

Надія Наумова повідала дуже цікаві спогади місцевих мешканців, зокрема про перекази дитячого письменника Кузьми Гриба, який 1959 року, шукаючи старих людей, які могли чути про перебування Тараса Шевченка, натрапив на стареньку хатину, а в ній

бабусю, яка розповіла, що її мама спілкувалася з Тарасом, що була присутня на “дитячому бенкеті”, який влаштував Шевченко для пріорської дітвори. “...вона підійшла до горбатой скрині, — писав у нарисі “Як відшукали шевченківський будинок на Вишгородській, 5” Кузьма Гриб, — відчинила її, і я побачив, що все деко знизу обліплене обгортками від цукерок, якими Тарас діток пригощав. Мати приліпила обгортки в скрині... А він дуже любив дітей, а в нього, казала мама, їх не було. Ото вони з усієї Пріорки приходили до нього, а він на базарі купляв їм цукерок. Та багато — завжди повне решето, щоб усім вистачило...”

Запитую Надію Наумову про шевченківського дуба на Білицькій горі, під яким Тарас спочивав... “Цей дуб занесено у Кадастр, він полікований нами і запломбований, — продовжила пані Надія. — У нас дуже багато акцій відбуваються біля цього дуба разом з Дитячим екологічним центром та Інститутом туризму, який тут, поряд, і ця екологічна стежка від шевченкового дуба до хати на Пріорці є частиною пішохідної екскурсії...”

Завідувач Будинку-музею Тараса Шевченка Олена Сьомка

П(Р)ОЧИТАННЯ АПОСТОЛА ТАРАСА В КИЄВІ

І то треба ж було такому статися — приїхали до нас у гості родичі, з далекої Росії. Кілька років не були на Батьківщині. І захотілося їм пройтись-проїхатись у Києві Шевченковими місцями. Як з'ясувалося, у Києві із 1200 туристичних фірм не знайшлося жодної, яка б провела нам таку екскурсію. Довелося самому стати і гідом, і екскурсантом.

Микола ЦИМБАЛЮК

— Напевно, немає жодного народу в світі, де б з такою шаною і поборжністю ставилися до свого поета. Колись в українських родинах його “Кобзар” завжди лежав на покуті під образами поруч Біблії чи Євангелії. Цю книгу батьки нерідко додавали до посагу нареченої, синаві, що одружувався — у спадок як найкоштовніший скарб. Із дня виходу першого видання “Кобзаря”, 1840 року, і понині наклада його творів сягають кількадесят мільйонів. Не помилюсь, якщо скажу: по кілька примірників на родину. Впродовж історії кожна влада чи політична сила не могла оминати його Слова, намагалася використати в своїх інтересах. Його любили й ненавиділи в усі часи. Любило все чесне, розумне, благородне незалежно від національності. Ненавиділи моральні виродки. Останніх, слава Богу, одиниці. На жаль, Миколи І і Дубельти сьогодні не перевелися. Вони не тільки за кремлівськими мурами, а й у нас, у Києві. Вони знову при владі: сидять у парламенті, міністерських кріслах. Сьогодні вони як злодії, застукані на гарячому, істерично верещать про “націоналізм”, “український фашизм”, намагаються відвернути увагу від себе, — не втримався я, висловлюючи гостям наболіле.

Вислизнувши з суцільного потоку іномарок, за мостом Патона звертаємо на паралельний Столичному шосе в'їзд до Видубицького монастиря. На узбіччі встигаю кинути погляд на білборд із рекламою ресторану “Монастирська трапезна”.

Здається, саме тут, з цього місця, і малював Шевченко свій офорт “Видубицький монастир”. Тоді дніпрова вода доходила до самої гори. Було це 1844 року, під час першого його повернення в Україну після тринадцятирічної розлуки.

— Знаєте, — розказую далі своїм супутникам, — мені зрозуміле та близьке його почуття повернення на батьківщину. Замолоду мені всього два роки довелося бути за межами України. Пам'ятаю, уже повертаючись, як тільки потяг перетнув кордон — це було в Чопі, — в душі творилося щось неймовірне: хотілося впасти навколішки на рідну землю і цілувати її.

Як тут не згадати поетове з його “Гайдамаків”:

*Сини мої! орли мої!
Летить в Україну —
Хоч і лихо зустрінься,
Так не на чужині.*

Незадовго до від'їзду в листі до Г. Тарновського він писав: “Я... чортзна-що! Не то роблю, не то гуляю, сновигаю по оцьому чортовому болоту та згадую нашу Україну. Ох, якби-то можна було мені приїхати до солов'я... (тобто під кінець травня)”. Вже тоді у нього виникла ідея видавати “Живописну Україну” — серії малюнків із текстами. Картини славного минулого, народного побуту, чарівної української природи мали примусити людей думати, пробудити їх національну пам'ять, гідність. О, скільки тих

славних сторінок! І воскресали в його уяві облога Буші, і руйнування Меншиковим Батурина, побиття Виговським москалів під Конотопом, і перемоги “за волю і віру” Хмельницького...

*А то дурень розказує
Мертвими словами
Та якогось-то Ярему
Веде перед нами
У постолах. Дурень! дурень!*

Московський тракт, що пролягав через Чернігів, Бровари, упирався в Дніпро. Навскоси від Видубичів, поблизу нинішнього моста Патона, була переправа. У долі Тараса вона, як межовий стовп — далеко позаду, за хутором Михайлівським, Московщина, попереду, правіше, через Неводницькі ворота, в'їзд до серця України, а лівіше — один із найстаріших духовних центрів.

Видубицький монастир виник у другій половині XI століття на місці “видибання” дерев'яного ідола — бога Перуна. Наші предки вважали його володарем блискавок і грому, покровителем воїнів. Із прийняттям християнства князь велів скинути його в Дніпро. Але він вплив біля підніжжя гори, де зараз зливається з небом голуба маківка собору Юрія Переможця — Архистратига Михаїла.

Крізь монастирську браму простуємо далі. Під стінами храму могили. Біля одної зупиняємося. Тут поховано великого українця-педагога Костянтина Ушинського, який на десять років пізніше Шевченка народився і помер (1824—1871). Як і поет, він не любив оте “болото” з його духом — Петербург, і лише наприкінці життя йому вдалося вирватися звідти і оселитись у Києві, на Тарасівській вулиці. І той — вчорашній кріпак, і той — дворянин за одне виступали — за право свого народу вчитися рідною мовою.

Заходимо в церкву.
— Хатіте купити свічі? — запобігливо і смиренно запитує торговка.

Ставимо свічки, молимося. “Тарасе, Тарасе...”

— Давайте зайдемо в ресторан, пообідаємо, — пропонують гості, вийшовши надвір. — Цікаво ж, на рекламному щиті написано, що в “Монастирській трапезній” усі страви освячені.

У синьх тісенько. У вітринах, під склом, археологічна експозиція, напевно, викопані під час тушешних розкопок ляльки, панатії, хрестики, пощерблені амфори. На

стінах простенькі олійні пейзажики. Шевченкового офорта (копії, звичайно) серед них нема.

— Це у вас копії, чи оригінали, — перепиту у дебелих хлопців за стійкою роздягалки.

— Оригінали... Что ещо ви хатіте? — нетерпеливо і неспривітно кидає один із них.

Вибачившись, ми гуртом із траурним настроєм виходимо. Якось усім одразу розхотілося обідати.

Наступною у нашому маршруті — Аскольдова могила. За літописом, на цьому місці 882 р. князь Олег підступно вбив перших відомих руських князів Аскольда і Діра. Одного з них нібито було тут поховано. На місці дерев'яної 1810 р. збудовано цегляну церкву-ротонду. За радянських часів її перетворили на парковий павільйон. Зараз тут тривають ремонтно-опоряджувальні роботи. У Свято-Миколаївському храмі, який передано греко-католицькій громаді, править священник о. Ігор.

— Увечері ми відслужимо панахиду по нашому пророкові — Тарасові Шевченку, — розповів отець Ігор. — Потім усю ніч, із 9 на 10 березня, в храмовому будинку (за сто метрів звідси) читатимемо “Кобзаря”...

“Якакафіст”, — майнула думка.

— А ще ми хочемо поставити хреста на тому місці, — продовжував він, — де Шевченко стояв і малював “Аскольдову могилу”. І взагалі, на цьому місці кожна п'ядь землі — священна.

Він сказав істинну правду. Здавна тут було міське, потім військове кладовище. У цій землі знайшов свій спочинок прах молодих захисників Української Народної Республіки — героїв Крут. Тут було поховано нащадка старовинного козацького роду Василя Тарновського, мецената, колекціонера, засновника Музею українських старожитностей у Чернігові. Завдяки йому збереглося багато шевченкових матеріалів.

На цих кручах Дніпрових, як і по всій Україні, воля наша

*Кров'ю вона умивалась!
А спала на купях,
На козацьких вольних трупах,
Окрадених трупах!
Подивіться лишень добре,
Прочитайте знову
Ту ю славу.*

По Парковій дорозі ми спускаємося до Хрещатика, підіймаємося по Трьохсвятительській до Олександрівського костелу, збу-

Фото Олесея Дмитренка

дованого у стилі класицизму. Він мало не ровесник поета — його будівництво розпочали 1817 р. Таке враження, ніби Шевченко малював його зовсім недавно — настільки час не зітер характерні риси класицизму цього католицького храму. Чого не скажеш тепер про дух у цих стінах. Колись

*Неситії ксьондзи, магнати
Нас порізли, розвели...*

Шевченко неодноразово звертався до теми українсько-польського розбрату. В “Єретику” гостро засудив аморальність римського папства, яке спотворило християнську любов до ближнього. У “Гайдамаках”, інших віршах покладає вину за розпалювання ворожнечі на католиків-єзуїтів. Хоча й православ'я він не милує: московських попів не любив не менше, ніж ксьондзів. Душа його не сприймала похмурого рабського духу “візантійщини”, підсиленого азійським фанатизмом. Це була не та релігія вольнолюбивих козацьких предків — після підпорядкування (після смерті Богдана Хмельницького) Київської митрополії Московському патріархату. Живий дух віри почав зникати, демократизм Церкви поглинає бюрократична централізація. Московська церква вироджується у войовничий придаток царської корони Російської імперії.

*І царі
Самі собі побудували
Храми, кумирні, олтарі,
Раби німій поклонялись.*

Оглянувши відновлений Михайлівський монастир, мимо відлитого у бронзі символу “халяцької” неповноцінності — пам'ятника Проні Прокопівні й Голохвастову, спускаємося на Поділ. Тут, на розі вулиць Костянтинівської і Хоревої, в будинку Дворянського училища Шевченко, тоді вже “вільним художником”, вдруге зустрівся з П. Кулішем. За твердженням О. Кониського, саме тоді у дружніх, відвертих розмовах виникла ідея створення Кирило-Мефодіївського братства. Поезія поета спрацювала як детонатор. За словами Куліша, нові твори Шевченка “здалися йому якимсь відкриттям з неба”. Перед ним був уже “не кобзар, а

національний пророк”. Таке ж приголомшливе враження справила поезія і на М. Костомарова, який був неординарною, високоінтелектуальною особистістю... За матеріалами слідства Тарас Шевченко нібито не належав до членів братства. Але дивує те, що його було покарано найжорстокіше. Гадаю, річ тут не тільки в особистій образі вінченосних...

А потім у нас був Вишгород. Приїхали, подивилися... Згадали його акварель, змальовану з тушешних руїн колись величного Межигірського монастиря, де останній кошовий отаман Січі Запорозької Калнишевський збудував Петропавлівську церкву. Згадали Шевченкові слова з листа до Кухаренка, що був він “і в Межигірського Слеса, і на Хортиці, і скрізь був і все плакав, бачучи, як сплюндрувала нашу Україну катової віри німота з москалями; бодай вони переказилися”.

Повертаючись назад у місто, зупиняємося на Поштової площі перед відбудованою церквою Різдва Христового. Шпиль дзвіниці чимось нагадав нам петербурзьку Петропавлівську фортецю, де каралися, мучилися, але не каляся українські козаки і їхні гетьмани, не один Полуботок, не один Калнишевський. Під час перепоховання навіть тут, на рідній землі, довелося звертатися за дозволом до генерал-губернатора, а потім до митрополита, щоб відспівати Тарасів прах.

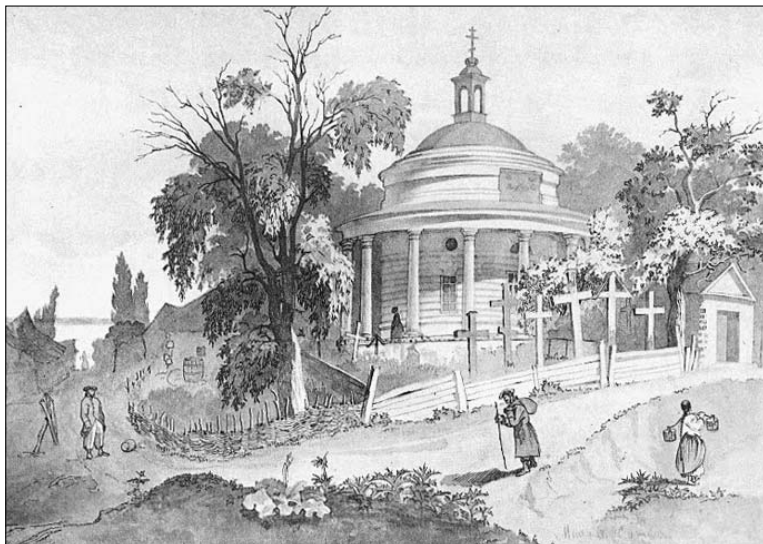
Року Божого 1861-го, 7 травня, київська молодь, студенти, впрягшись в похоронні дроги, самотужки везли труну свого апостола-пророка до пароплава. За ними — майже весь університет, професура і сила-силенна публіки. Були тут всі — і українці, і поляки, і росіяни, і серби. Вся набережна була запруджена народом. Йшли кілометрів з п'ять, до того перевозу біля Видубичів —

*...до Харона —
Через Лету бездонну
Та каламутну,*

щоб “переплисти, перенести і славу святую — молодю, безвічну”.

Сьогодні навіть звідти до нас долітає його пристрасне:

*Молюсь, господи, внуши їм
Уст моїх глаголи...*

Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ

Можливо, в цій збірці читач не знайде нових модуляцій на рівні форми поетичної матерії, можливо, ця збірка видається трохи пафосною і політично заангажованою, і хтось навіть діткне, що знову маємо політичні прокламації, а не мистецтво. Пригадую, як колись Микола Вінграновський за рік чи два до смерті казав, перебираючи в шухляді свої вірші: “І те не поезія, і те погано”. Бо все це вкорінене в політичні переживання. З іншого боку, виникає парадокс, який найчіткіше було оприявлено в польській літературі початку ХХ століття, зокрема ще в Молодій Польщі. І Станіслав Пшибишевський у “Confiteor”, і Станіслав Виспяньський у драматичних творах сходилися в одному: якщо душу митця непокоять проблеми його народу і він у художній площині являє їх читачеві, то в такому разі твір, який відлуноює цим болем, аж ніяк не може бути другосортним, невартисним, суто ідеологічним. Душа — не лише світ ілюзії, вигадки, це й екзистенційні страждання, питання власного існування. І якщо це питання має націософське підґрунтя, то це не руйнування естетики, а вияв тої-таки поетичної душі.

Нову збірку Романа Лубківського “Forum Romanum” побудовано за особливою логікою: від давнини до сьогодення, від історичної величч до нинішньої політичної мізерії, від часів лицарства і князівства, від паритетного діалогу з Європою до манкуртства, цинізму сьогоднішніх реалій. Ніч масок плавню перейшла в епоху.

У розділі “Гроно балад” історична візія спроектована в часи Данила Галицького, Богдана Хмельницького, на площину історично-визвольних змагань з доблестю і гідністю тих, завдяки кому Україна нині є самостійною державою.

На просторі між Заходом і Сходом, —
Од Чорномор'я до кряків Карпат, —
Недобрі вісті бродять перебродом,
Тривоги тінь нависла над народом:
Пішов на Русь загарбник-супостат.

(“Корона Данила Галицького”)

Поезія Романа Лубківського виростає зі світової та української культури. У цій збірці

ФОРУМ РОМАНА

Лубківський Р. Forum Romanum. Поезії. — Львів: СПОЛОМ, 2009. — 316 с.

наявний інтертекстуальний діалог із Франком, Богданом-Ігорем Антоничем, Лесею Українкою, Василем Стусом, Тодосем Осьмачкою, Дмитром Павличком...

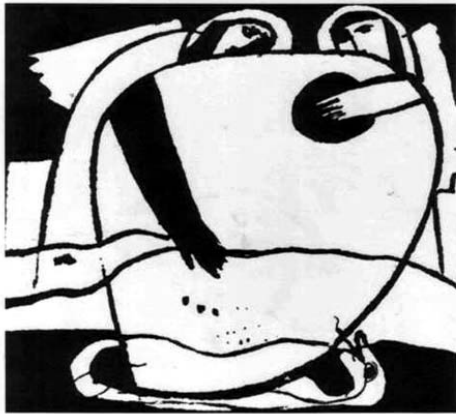
Цікавий вірш “Різдво переселенське” Лубківського, що перегукується з віршами “Різдво” й “Коляда” Антонича. Лемківському поетові вдалося художньо переконливо передати біль матері, яка втратила Сина: Ясна Пані (Ясна — тобто чиста, непорочна) не може вберегти від тяжкої долі свого Сина. Вона може лише оплакувати Його, як оплакують за народними звичаями небіжчика. У Романа Лубківського ця апокрифічна історія переосмислюється: трагічний фінал дає надію на Воскресіння...

Теологія книжки перебуває у просторі сакральних текстів (Біблії), народного опетизованого міфу, фольклору.

Мені ж здалося, що вірш “Моління про чашу” останнього поетичного циклу “Forum Romanum” перегукується з віршем “Україна” Т. Осьмачки, що постає на переосмисленні “Слова о погибелі Землі Руської”.

О світло світла і украсно
прикрашена земля Руськая!
І багатьма красотами
дивуєш ти: озерами
численими дивуєш ти,
ріками і криницями освяченими...
І в Тодося Осьмачки:

РОМАН ЛУБКІВСЬКИЙ

FORUM ROMANUM

Шляхи мої неміряні,
гори мої не важені,
звірі мої не наджені,
води мої не ношені...

У поезії Романа Лубківського часто наявна непритлумлена надія ліричного героя, що “пропавлий час” можна віднайти. *Пропавлий час* — одна з основних концепцій цієї поетичної збірки.

За годину до опівночі
Зупинився час
Через якусь батарейку
Що з тим пропалим часом?

Покотився мов ртуть
Засів у шпарах
Підлоги
Втрачене не повернеш

(“За годину до опівночі”)

Власне, час після Майдану — це для поета втрачений час. Втратили його ті, хто прийшов до влади з народної волі. Майдан — це

нова інкарнація духу вільнодумства та демократії. Грецький Агон або ж римський Форум — майдани античні, на яких людина в дискусії мала дійти гідної думки, щоб втілити її задля добробуту полісу, держави. Роман Лубківський запрошує читача на власний поетичний Форум — “Форум Романа”. Це його діалог із самим собою, з часом, з читачем. Оскільки нинішній час антиісторичний, бо антиетичний щодо національної історії, то найліпший спосіб розірвати це замкнене коло — створити свій Форум.

Остобісіло слово “віче”;
Де там віча — насміхи з віч!
Але муситься, чоловіче,
Десь із кимось та вести річ...

Якщо вийти за межі цієї збірки й подивитися на тексти, які, зокрема, перекладав Роман Мар'янович (драма “Срібний сон Саломеї”) Юліуша Словацького, трагедія “Іван Мазепа” Йозефа-Вацлава Фріча, історична поема “Войнаровський” Кіндрата Рилеєва), то стає зрозумілою центральна авторська інтенція: створити історичний національний міт України, єдину світоглядну модель надісторичного буття. Звісно, в час нинішньої вакханалії, коли художні цінності змінено, а читач прагне відійти від історії, ця спроба видається надзавданням.

Отож нова поетична збірка Романа Лубківського є спробою вписати українську історичну ментальність у коло світової цивілізації. Водночас у цей простір інтегровано християнський міф, який дарує надію на порятунк, надає можливість розірвати порочне коло бездержавництва.

На те, що “Forum Romanum” — цілісний ритуально-міфологічний текст, вказують чудові ілюстрації Василя Семенюка. Це, на перший погляд, містичний, загадковий калейдоскоп, однак усі фрагменти в ньому вбудовано в певному порядку, аби перед читачем постав символічний шлях до відраження, а отже, — до порятунку душі. Цікаво, що кожний цикл розпочинається одним з малюнків, таким чином ілюстрації в цьому виданні — не лише орнамент, а й безпосередній складник причащального міту, який на своєму Форумі творить поет.

Марія КУЧЕРЕНКО

“Перо Маат” — зовсім крихітна за форматом книжечка з екзотичною назвою (Маат — єгипетська богиня правди й гармонії) і виключною обкладинкою (відвертий образ жіночої оголеної душі пензля Сальвадора Далі), котру, як пояснила сама авторка Лілія Максименко, зручно читати в транспорті — шалений ритм життя спонукає саме до такого способу читання. Чи не через свій “непоказний” формат ця книжка так і не увійшла до короткого списку претендентів на “Книгу року Бі-Бі-Сі”, загубившись поміж поважних, обсягових творів.

Не можу погодитися з письменницею: “Перо Маат” — не “дорожнє читиво”, її можна читати тільки наодинці, тільки цілком абстрагувавшись від навколишнього світу. Дивні відчуття залишає ця книжка по собі: якоїсь болісної незахищеності, душевної оголеності, що часом межує із садо-мазо. Такий собі відкритий масаж серця...

Жорстка, не по-жіночому сувора проза, часом жаклива у своїй правді життя, карбовано-лаконічна, здатна-таки по-справжньому діткнути за живе... Сама письменниця зізнається: “Письменник рятує й себе інколи, можливо, навіть від божевілля, бо накопичується дуже багато драматичного. А якщо не накопичилося, тоді писати не треба”. Проте критична маса людського страждання так і не спричиняє вибуху. Навіть найлютіші терзання виливаються у життєві констатації, і саме ота незбагненна розміреність, той позірний спокій заганяють у душу зашпори, як від лютого морозу.

“Немає в світі нічого більш негіднічного за саме життя”, — стверджував Томас Манн. Однак персонажі Лілії Максименко не звикли нарікати — життя таке, як є, і хочеш того чи ні — мусиш борсатися у його нечистотах. Бо кожен по-своєму, якщо не зрозумію, то відчув жорстоку істину: світ для самотньої душі герметичний.

Часом життєві колізії героїв “Перо Маат” — це пережиття самою письменницею особисто. Мабуть, тому її проза настільки художньо переконлива, що інколи дивуєшся — Господи, чи не про мене це...

Одна з таких історій — історія боротьби безіменної героїні з оповідання “Перо Маат” за свою нелегку любов, у якій вгадується доля самої письменниці. Калейдоскопічність композиції. Калейдоскопічність доль, де

ЖИТТЯ БЕЗ «ГЕППІЕНДА»

Лілія Максименко. Перо Маат. — “Ярославів Вал”, 2010

кожна доля окремо — мов ті кольорові скельця в нехитрому іграшковому калейдоскопі: один струс — і зовсім випадковий візерунок. І справді, чому такий жорстокий збіг обставин: випадкова зупинка в придорожному селі, випадковий напад місцевого п'янички, раже чоловікове поранення, і довгі місяці, роки боротьби за життя... На всьому печать випадковості — доля жменею скелець складається у випадковий візерунок. Вельми скупими й водночас дивовижно точними штрихами — рваними, короткими, пульсуючими реченнями — письменниця передає душевний стан своєї героїні, бездонність її горя: “Опустилася навколішки. Узляла його за голову. Відчула, як руки прилипили до волосся. Почуттів не було. Жодних. І нічого не було”. А далі — “немає в світі нічого більш негіднічного за саме життя”... Далі — життя, жакливе в своїй оголеності, у своєму крайньому натуралізмі, аж дивно стане — як знайшла у нім прихисток любов? Життя — “сморід нещастя... яким тхне, наче від бомжа брудною білизною”. Життя — духовний лепрозорій — від твоєї біди тримаються на відстані, як від зарази, що передається повітрям, а ти повторюєш, з дня у день, як мантру: “Із цим тре-

ба навчитися жити”. І тільки Любов здатна на фантастичний прорив із цього фаталізму, із цієї духовної герметичності.

Письменниця акцентує увагу на побутових деталях, які, проте, для головної героїні не є деталями, а щоденним життям із його відчайдушним борсанням, боротьбою за право на життя і любов у суспільстві, де нічим дихати, як динозаврам за доби мезозою. Та й попри перемогу над смертю нема в цій історії класичного “геппієнда”, сама письменниця вкладає в це калічене слово добрячу жменю іронії: “А тепер можна було б і про геппієнд, який розтягнувся на кілька років. У ньому було чимало жакхів (читай перший розділ цього опусу, в якому про те, що пенсія по догляду за тяжкохворим, який потребує постійного догляду, в державі нашої не дотягує і до п'яти гривень на місяць). Проте... чи не досить?” І справді, душі, вкрай виснажені боротьбою за виживання, д о с и

т ь, їй так мало, виявляється, потрібно.

Фінал цієї жорстокої історії вражає до глибини душі: людина, вкрай понівечена у двобої зі смертю, попри біль, дибує до моря, відлякуючи відпочивальників жакливими рубцями від пролежнів; один іноземець, який спостерігатиме збоку за цією подиву гідною жагою життя, підійде до сміливця і на знак поваги мовчки потисне руку... “Хто це?” — питають діти. “Доля, — відповім...”. Тож яка частка випадковості у людській долі, і чому той візерунок у калейдоскопі вічності складається так, а не інакше? І чи така вже то закономірність, фатальна даність, як здається на перший погляд?

Не пригадую більш вражаючої історії любові з усіх читаних за останні десять років. Можливо, лише реальні, пронизливі історії кохання на тлі колимської мерзлоти в романі Євгенії Гінзбург “Крутий маршрут” могла б поставити в один ряд із цією людською трагедією, так зворушливо-правдиво розказаною Лілією Максименко.

Здається, письменниця досягає такої художньої сили тільки тому, що нічого їй і не потрібно було вигадувати — все те пережито нею, вистраждане, пропущено крізь її власне

серце. Однак решта новел — “Портфелівна”, “А на ранок — убила...”, “У патологоанатома — весілля” — одразу розвіують такі думки. Коли читаєш ці новели, на думку спадає письменницька формула Екзюпері — “треба вчитися не писати, а бачити”. Так, Лілія Максименко має дуже важливу здатність виростати в чужо долю, вміння докопуватися до чужої підсвідомості, відчувати найтонші порухи іншої душі.

По-стефаніківськи “коротко, сильно і страшно” зображує вона сучасне (яке нетутешне в цьому смисловому контексті слово) українське село — знелюднене, “горем похрещене”, занурене у тягучий безпросвіток, однак якимось дивом уціліле — і лише хрести й хрести при дорогах, стільки наставлено, що й врізатися вантажівкою справа нехитра. (“Хрести ті напередодні президентських виборів вишикували Україною, вшановуючи численні голодомори, які під корінь стинали, та так і не викорчували селянського, наче хрін живучого, люду”). А на тлі цієї суворой української “пасторалі”, поданої одним скупим і водночас філігранним штрихом — “у передчутті снігу сиротіли занедбані поля”, — розгортається трагедія батька: він поспішає у райцентрівський морг за тілом сина, який, скитаючись у пошуках роботи, знайшов свою смерть на діоксиновій фабриці; проте так і не судилося йому довести Ігорка до Кам'янки — не витримало по дорозі батьківське серце. І знову — жодних емоційних авторських сплесків, сама констатація, неймовірно страшна у своїй правді. Як, зрештою, і в оповіданні “Портфелівна” — пронизливий історії людської душі, нікому не цікавий, ніким не почутий. Хоч головну героїню, просту, натруджену за життя селянку, і звати Сімою (по-сусідськи — Портфелівною), однак здається, що це вже образ не жінки, а Самотності, яка сперлася на ціпок над самісінькою прірвою небуття. Це філософія людського згасання, простіше — старості, яка, здається, змирилася з усім, навіть із власною непотрібністю, і в образі відвернулася від світу, як від остогидлої стіни.

“Перо Маат” — перша книжка Лілії Максименко, проте можна з цілковитим правом стверджувати: українська література поповнилася правдивим талантом. Це не просто книжка про українське буття — це зір, звернений у простір людської душі, відвертої у своїх прозріннях. І відвертість ця — як виклик власній безпорадності перед життям.

— “Ярославів Вал” нині може похвалитися: маємо серйозний авторський актив. Наша співпраця з авторами набуває системного характеру. Тому якщо ми вже видаємо книжку письменника, то це стає початком тривалої співпраці з ним — і “Ярославів Вал” оприлюднює низку його творів. Скажімо, після “Чорного Ворона”, з яким Василь Шкляр став переможцем нашого літературного конкурсу “Ярославів Вал”, ми перевидали його ж романи “Елементал” і “Ні-куб. Кров кажана”. Також, гадаю, остаточно “наш” автор Валерій Гужва — у нас побачили світ дві книжки його поезії (“Вертоград” і “Вежа”) і дві прози (“Стигма. Привид Шекспіра” та “Спроба жити”). А незабаром вийде його нова поетична збірка “Порцеляновий янгол”. Нашим відкриттям є історична романістика Івана Корсака (“Тиха правда Модеста Левицького”, “Капелан армії УНР”, “Таємниця святого Арсенія”, “Отаман Чайка”, “Діти Яфета”) — ми пишаємося тим, що ці твори здобули всеукраїнський розголос...

— **Не останнє значення мало тут те, що “Ярославів Вал”, як, певно, жодне інше видавництво, витрачає багато зусиль саме на промоцію своїх книг.**

— Звичайно. Ті твори, які ми вважаємо особливо важливими в сучасному літпроцесі, рекламуємо і пропагуємо. Книжку мало надрукувати — її ще треба показати, про неї треба розказати, за неї треба агітувати. Таке нині життя. Наше суспільство не цінує гідно книжки. Всі сили люди витрачають на виживання, і їм, як мовиться, не до книги. Лише в останні п’ять-шість років почала відроджуватися цікавість до книги.

— **Ви назвали кілька письменників, із якими співпрацює “Ярославів Вал”, але насправді їх значно більше...**

— Так. Тут і Володимир Базилевський із двома книгами літературної критики та літературної публіцистики “Лук Одиссеїв” та “Холодний душ історії”. Тут і Галина Пагу-

МИХАЙЛО СЛАБОШПИЦЬКИЙ: «ЯРОСЛАВІВ ВАЛ» ВИЙШОВ НА НОВИЙ РІВЕНЬ

Видавництво “Ярославів Вал” з’явилося понад десять років тому. Кількість книжок, що побачили в ньому світ, наближається до двохсот. Поміж таких резонансних видань, як, скажімо, “Україна — земля козаків” Павла Халебського, “Правда про Росію” Астольфа де Кюстіна, “Слово і діло государеве” Миколи Горбаня чи “Енциклопедія російської душі” Віктора Єрофєєва, є й багато книжок сучасних українських письменників (очевидно, стільки їх сьогодні не видає жодне видавництво). Із цього й починається наша розмова з директором “Ярославового Валу”, відомим письменником Михайлом СЛАБОШПИЦЬКИМ.

тязь із її дивовижним романом “Зачаровані музиканти”. А нині готуємо до друку новий її роман. Тут і Петро Кралюк, чий роман “Шестиднев, або Корона дому Острозьких” мав неабиякий розголос. А зараз у нас у роботі його новий твір “Сильні та самотні”. Сподіваюся, що за кілька місяців цей твір можна буде придбати.

Нещодавно ми видали збірку есе “Анабазис” цікавої поетеси Надії Степули. Незабаром вийде її роман, у якому Степула розкривається як творча особистість справді широкого діапазону.

Цей роман — не традиційна, “лінійна” проза, для характеристики такої прози є чимало означень на кшталт “авторська”, “експери-

ментальна”, “потік свідомості” — і все це так, але не повністю відображає особливості такого письма; це щось подібне до комбінованої техніки, культивованої в живописі. Я переконаний, що роман Надії Степули — це привід для дискусій про можливі шляхи розвитку прози в майбутньому.

— **“Ярославів Вал” видає книжку Олександра Клименка “Коростишівський Платонов”, що також вирізняється нетрадиційністю авторського письма...**

— Так, Клименко також пише в стилі нетрадиційної прози. Він намагається синтезувати кілька стилів манер (і йому це добре вдається). Твір відкритий для різних прочитань — він ніби містить кілька

“шифрів”, які треба читачеві розгадати. Приблизно така сама особливості і роману Степули, хоч він написаний у зовсім іншій стильовій манері. Степула — метафорична і динамічна в стилі. Клименко, сказати б, інтровертний і емоційно стриманий.

— **Широкого розголосу набув виданий у “Ярославовому Валу” роман Мирослава Дочинця “Лис у винограднику”. Чому Ви зацікавилися саме цим автором?**

— Роман Дочинця — твір для всіх. Це — майже детектив; там є карколомний, оригінально побудований сюжет. Там є велика таємниця і великі пристрасті. Дочинець — вибагливий стиліст. Тому я, прочитавши роман, одразу ж вирішив: видаємо — “Лис у винограднику” стане однією зі своєрідних візиток “Ярославового Валу”.

— **Що у Вас нині, як мовиться, у редпортфелі?**

— По-перше, видаємо роман Юрія Щербак. Майже чверть століття мовчав цей прозаїк, який був у

політиці. Мені, як його читачеві, було вельми прикро, що Щербак не пише. Виросло ціле покоління, яке не знало прозаїка Щербак. Надзвичайний і поважаючий посол України в Ізраїлі, потім у США, далі в Канаді цілковито заступив письменника, якому належать романи, які стали авторитетними явищами літератури: “Бар’єр несумісності”, “Хроніка міста Ярополя”, “Причини і наслідки”. Тепер ми раді повідомити: із цим романом Юрій Щербак повертається в літературу.

Великі сподівання покладаємо на нашу серію “Червоне і чорне”. Її архітектор і продюсер — відомий письменник і меценат Сергій Грабар. Щойно з’явилася перша книжка серії — роман Степана Процюка “Руїнування ляльки”. Далі будуть романи Володимира Ешкілева, Петра Кралюка, Ульяні Глібчук, Сергія Пантюка, самого Сергія Грабара, Івана Корсака.

Уже в роботі — й, гадаю, до початку літа з’являться друком — нові романи Галини Пагутяк, Петра Яценка, поетичні книжки “Замурована музика” Дмитра Кременя, Павла Вольвача і Станіслава Бондаренка “Кирилиця київських вулиць”. Фантастика у нас буде представлена цікавим романом Олега Романчука “Зоряний кристал”. Збірник “Трагічних тем твоїх упертість...” започаткував серію “Літературний профіль”, у якій йдеться про творчі постаті наших сучасників. У цій книжці група колег лауреата Національної премії Дмитра Іванова осмислюють місце і значення цього поета в сучасному літпроцесі.

Розпочинаємо серію спогадів про наших видатних письменників. Відкриє її впорядкований Павлом Вольвачем том про Миколу Вінграновського. Далі будуть книжки про Григора Тютюнника й Павла Загребельного. Ще маємо чимало задумів, які, сподіваюся, стануть приємними несподіванками для читача. “Ярославів Вал” вийшов на новий якісний рівень.

Інтерв’ю взяла
Ірина ЯКОВЛЕВА

Євген БУКЕТ

Викривають і справедливо залягоджують майже всі інциденти, змальовані в книжці — четверо друзів, щирих шанувальників природи: музикант, викладач, міліціонер у відставці й молодий сантехнік. Щиро кажучи, мені б не дуже хотілося потрапити до їхньої компанії — кожного разу, коли вони збираються разом, із ними трапляються усілякі пригоди. Це, як на мене, занадто навіть для шанувальників справедливості. Але після прочитання роману залишаються лише позитивні емоції, гордість за вчинки цих відчайдушних чоловіків. Певно, автору вдалося передати найважливіше: відчуття людяності, щирої дружби між людьми і з природою. Всього цього нам сьогодні не вистачає у повсякденному житті. Натомість ми щодня бачимо результати діяльності “браконьєрів” усіх рівнів — від політиків до деяких сусідів, які вже давно втратили людську подобу...

Карають затриманих браконьєрів украй рідко: скажімо, з 11 тисяч мисливських браконьєрів можуть притягти до кримінальної відповідальності тільки п’ятьох-шістьох, а сума штрафів на одного такого “шкідника” сміховинна.

У середньому з браконьєрів стягують близько 0,1 % від завданої ними шкоди. Щорічно в Україні вилучають близько 100 тисяч браконьєрських знарядь, хоча, за приблизними підрахунками, на руках тільки в рибних браконьєрів є

ПРИГОДИ «ЗЕЛЕНИХ МЕСНИКІВ»

Головні герої нового роману Володимира Коскіна “Йоржі атакують!” — четвірка зелених месників, йоржів-городян, затятих рибалок-мисливців, котрі стають на заваді браконьєрів усіх мастей. “Йоржі атакують!” — це оповідь-подорож, детектив, комічна ексцентріада, авантюрно-пригодницький роман. Події відбуваються в сільській глибинці, і в мегаполісі. В орбіті історій втягуються, окрім браконьєрів, злодії та бандити, військовики, начальники пожежної охорони, чиновники, ворожки, наркоділки, навіть викрадачі будинків...

до 10 мільйонів заборонених снастей. Щорічно в Україні незаконно відстрілюють близько 400 тисяч диких тварин, за останні 15 років чисельність оленів, лосів, козуль, гусей, качок зменшилася подекуди на 30—70 %. Риби браконьєри вилловлюють приблизно стільки, скільки добувають рибальські промислові підприємства: близько 200 тисяч тонн. А щовесни квіткові браконьєри зривають для продажу

приблизно 20 мільйонів занесених у Червону книгу пролісків та інших рідкісних первозців...

У багатьох містах України на ринках вільно продають різні браконьєрські знаряддя лову. Різко зросла технічна озброєність браконьєрів. Видобувати рибу вибухівкою дехто вважає вчорашнім днем, використовують електрострум. Засоби електролову буквально “стерилізують” водойми, убиваючи й ушкоджуючи все живе в радіусі дії струму. За розмірами збитку використання струму іноді перевищує інші фактори негативного впливу, як то забруднення стічними водами, ушкодження і засмічення берегів.

Ці факти вміло “вмонтовані” автором у сатиру, фарс, гумор, анекдотичність і лірику. Насправді “Йоржі атакують!” — це попередження: “природу не можна вичерпувати, як юшку з казана”.

Ще один цікавий експеримент автора — спроба створення сучасного українськомовного мисливсько-рибальського сленгу. Володимир Коскін — народився в Кре-

менчуці, ріс і навчався в Умані, працює і вдосконалюється в Києві. Той суржик, що, на превеликий жаль, побутує сьогодні в цих містах, у романі “Йоржі атакують!” майстерно перероблений “на літературний лад”. Цьому сприяли члени видавничої ради видавництва “Ярославів Вал”, що дало життя цьому роману. Мисливська і рибальська тема вже не одне століття існує в літературі. Новий роман письменника органічно вписується в цю тематику з позицій вже XXI століття, хоча не є вузькотематичним.

У цьому специфіка автора, який уже багато років виступає в двох іпостасях: журналіст і письменник. Володимир Коскін починав як поет (“Книга віршів про кохання”, “Земне і небесне”). Згодом видав книжки гостросюжетної прози: “Пекельним колом”, “Позбавлені долі”, “Королі афер”, “Містифікатор”. Готові до друку два його романи-фентезі. У творах В. Коскіна простежуються сюжети, які автор підгледів, безсумнівно, як журналіст.

Усім раджу прочитати новий роман письменника “Йоржі атакують!”.

ють!”. Вам зовсім не обов’язково бути рибалкою і мисливцем, більше того, ви можете не любити риболовлю та полювання і не знатися на них. Адже непереможна четвірка “йоржистих мушкетерів” своїми діями (та й намірами) вселяє позитив у читачу душу. Цей твір — про людське в людині, про те, як усі ми дивно живемо: то сумно сміючись, то смішно сумуючи, то плачучи над убитим каченям, то азартно цілячи у красеня-лося. Якщо дивитися на життя під певним кутом, то воно, без усякого сумніву, — лише ланцюг карколомних пригод. У цьому сенсі книжка “Йоржі атакують!” розрахована на читачів будь-якого віку, без огляду на статю.

СПОГЛЯДАЮЧИ ДАВНЄ, ДИВИМОСЬ У МАЙБУТНЄ

У Національному музеї мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків відкрилася виставка китайського класичного живопису з фондів музею. Назвою тимчасової експозиції — “Є жінки, подібні до хмарин” — став рядок із поетичної антології “Шицзін”, який щонайменше три з половиною тисячі років. Тему жінки та жіночності в мистецтві стародавнього Китаю розкривають і роботи уславлених художників давнини, і галерея жіночих портретів пензля інших митців. Перед нами постають обличчя звичайних жінок і красунь-фрейлін, образи історичних постатей і таких надзвичайних істот, як фея і бодісатва. Разом із творами декоративно-ужиткового мистецтва вони відкривають нам надзвичайно цікавий масив культури та історії Китаю.

Марта ЛОГВИН,
науковий співробітник Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків

Співробітники музею завжди раді дарувати відвідувачам задоволення і гарний настрій від зустрічей із Красою. Ця виставка не виняток, і зараз у виставковій залі музею можна побачити людей різного віку, які сідають навпроти сувою із портретом красуні й довго вдивляються у симетричні риси її спокійного, доброзичливого обличчя. Глядачів захоплює особлива атмосфера, яку створили давні китайські художники.

В основі традиційного китайського живопису лежить лінія, що робить його схожим на європейську графіку. Можливо, не кожен із тих, хто прийшов на виставку, замислюється над цими мистецтвознавчими тонкощами. Але всі неодмінно відчують унікальний дух давніх майстрів, піддаються їхньому навіюванню, милуються лаконічними абрисами людських постатей і гармонійною композицією на сувоях у цілому, де елементи краєвиду розподіляють простір на багато планів-фрагментів, населених досконалими, граційними людськими істотами.

Автор ідеї виставки, завідувач відділу мистецтва Сходу, Галина Біленко підкреслює, що в китайському живописі зовнішня фізична оболонка є віддзеркаленням краси і врівноваженості духовної, внутрішньої. Замріяні красуні є уособленням головних чеснот, які давнє китайське суспільство насамперед цінувало в жінці: скромність, ніжність, розважливість.

У наш час і китайські, і західні дослідники багато (а може, й забагато) уваги приділяють невиваженості становити жінки у давньокитайському суспільстві. Розмірковуючи про це, “винуватцем всіх бід” часто називають філософа Конфуція (551—479 рр. до н. е.), який нібито поставив жінку на найнижчий ступінь соціальної ієрархії, призначивши їй лише функцію покірної дружини, господині, матері.

Справді, у Китаї протягом тисячоліть чеснотами жінок вважалися стриманість, скромність і самопожертва заради рідних, особливо — чоловіка і батьків. Суспільство шанувало жінку переважно в ролі матері, особливо матері синів, і прислухалося лише до думки старших, літніх жінок. Подібні настанови характерні для багатьох ранньофеодальних суспільств, так що ідеї окремих мислителів, навіть таких як Конфуцій, не могли спричинити різких змін у психології та побуті цілих народів.

Розмірковуючи над стосунками в родині, Конфуцій зосереджувався на вертикалі “батько—син”. Трактат “Бесіди та судження”, записаний за Конфуцієм, містить одне некоректне, з погляду сучасності, висловлювання: “З жінками та простими людьми важко порозумітися. Вони виходять з-під контролю,

якщо з ними подружитися, і ревнують, якщо тримати з ними дистанцію”. Проте це коротке міркування не звучує змісту, не змінює загального звучання всього надзвичайно цікавого і цінного філософського твору. Велику увагу Конфуцій приділяє самовдосконаленню кожної особистості, наполягає на тому, що всі люди мусять розвиватися духовно й інтелектуально, бути послідовними та справедливими.

Його видатний послідовник, філософ Менцзи (372—289 рр. до н. е.) у своїх міркуваннях згадує вже існуючі на той час вказівки жінкам. Хоч і не робить вимоги до жінок суворішими, втім, своїм цитуванням додає їм більшої ваги в суспільстві.

У сучасному Китаї поширені перекази про матір Менцзи — пані Чжан. Бідна вдова приймає вольові

рішення заради маленького сина і заради нього ж — уже дорослого — поступається своїми інтересами. Проте жодного разу не робить чогось такого, що принижувало б її власну гідність. У цих оповідях мати Менцзи постає перед нами як вольова, справедлива і послідовна особистість. Після смерті чоловіка мати майбутнього філософа жила дуже бідно. Вона знайшла дешеве житло поруч із цвинтарем. Проте скоро її занепокоїло, що син розважається, зображуючи нещирих найманих плакальщиків. “Це не місце для мого сина”, — сказала собі пані Чжан і переселилася до будинку поруч із базаром. Проте зміна не допомогла: в іграх хлопчик зображував продавця, який люб’язно жартує з покупцем і нахваляє свій товар, а водночас підмішує до зерна полу. Мати знову

почала шукати нову оселю і знайшла житло поруч зі школою. Тут увагу її сина привернула поведінка школярів, яких вчили чемності й гарних манер. Майбутній філософ нарешті почав копіювати гідний зразок. Пані Чжан заспокоїлась і втішилась.

Отже, окремо взяті цитати з творів філософів та апокрифічні біографії їхніх родин не могли докорінно змінити суспільну думку щодо місця жінки в соціальній ієрархії.

Централізація влади на початку нової ери вимагала строгих соціальних доктрин. Створювалася нова суспільна ієрархія, яка стосувалася всіх і кожного і не могла обминути увагою того, що ми зараз називаємо “гендерним питанням”. У цей період китайської історії жінці виділяють не найвищі місце. Звичайно, будь-яка точка зору звучить переконливіше разом із посиленням на авторитет давніх мудреців. Таким чином ім’я Конфуція пов’язували із консервативною суворою системою субординації навіть всередині родини.

Проте вплив жінок на суспільство і навіть на хід історії виявляється значно більшим і важливішим, ніж того прагли їхні сучасники-чоловіки. Фаворитки самодержців не лише вводять моду на екзотичні містичні практики, а й беруть участь в інтригах при дворі не гірше за чоловіків.

Китайська історія знала жінок, які уславилися не впливом на політику: вони живуть у думках і серцях нащадків завдяки своїм художнім, літературним і музичним талантам. Це також відображено в розвитку китайського мистецтва, його жанрів. Від початку становлення китайського живопису (від IV століття нашої ери) уяву художників заповнили жінки, які досягли досконалості в музиці та мистецтвах.

Талановиті освічені люди і в рамках консервативного суспільства мислять глобально і вільно. Поет, автор багатьох дотепних спостережень Лі Шанін, який жив у Китаї понад тисячу років тому, за часів доби Тан, дає поради сучасникам щодо виховання і навчання дітей: “Навчи сина пам’ятати про справи предків; тримати слово; бути шанобливим і відповідальним, безкорисливим і скромним; мати широкі погляди; взявшись за справу, вивчати її; вдосконалюватися в шести мистецтвах: етикеті, музиці, стрільбі з лука, управлінні кінями, каліграфії та математиці. Навчи доньку вивчати жіночу роботу; лагідності та шанобливому ставленню до старших; читати і рахувати; обережності та м’якості у розмовах; не передавати плітки; поважати підлеглих”. Як бачимо, справді, навчанню синів приділяють більше уваги, проте дівчинці теж необхідно навчатися. Чоловік — носій пам’яті поколінь, жінка — саме тут і зараз облаштовує світ, щоб він став гармонійнішим. Та й до морального, духовного боку чоловічої особистості висувають не менш суворі вимоги, ніж до жінки.

Величезним полем творчості для жінки стає не лише поезія та живопис, в історії яких жінки посідають місця нарівні з чоловіками, а й різноманітні ремесла, ужиткове мистецтво. У добу Сун (X—XII ст. н. е.) стрімко розвивається міська економіка, і жінки роблять вагомий внесок у вдосконалення ремесел та інтенсивність торгівлі. Після таких суспільних зрушень важко відсторонити жінку від вирішення фактичних і фінансових питань, позбавити її права голосу в родині.

Цей екскурс є історичним і філософським тлом для кращого розуміння експонатів виставки із фондів Музею Ханенків. Тут представлено й елементи жіночого вбрання XIX століття, де зображення на вишитій тасьмі наслідують складну композицію сувоїв класичного живопису: так само простір поділяється різноманітними архітектурними елементами, деревами і квітами, серед яких ми помічаємо граціозні жіночі постаті. Безперечно, саме жінка є автором цієї буцімто другорядної, проте сповненої культурних ремінісценцій, деталі. Таке переосмислення величезного, втілене в ужиткових предметах, свідчить про глибоке відчуття прекрасного та бажання додати барв і жвавості в повсякденне життя.

Жанрові сцени, які становлять значну частину музейної колекції живопису, звертають нашу увагу саме на цю мудрість і красу, приховану в поточному моменті. Символи-побажання добробуту, плідності, сімейної гармонії, зображені на живописних сувоях, і на побутових предметах і прикрасах, розкривають нам загальнолюдське прагнення до краси і злагоді. Вони промовляють до нас універсальною людською мовою — художньою мовою, сповненою позитиву і краси.

Як і будь-яке справжнє мистецтво, ці старовинні зображення хвилюють нас не менше, ніж хвилювали сучасників, і викликають у кожного глядача унікальні асоціації, пов’язані з його власним досвідом та уподобаннями.

Із перебігом часу живопис починає жити своїм окремим життям: цікавим ефектом може стати навіть потемніння шовку від агресивних методів реставрації, розповсюджених у Китаї в середині минулого століття. На темному шовку, який раніше був оранжево-рожевим, дедалі яскравіше проступають виконані золотим порошком на клейовій основі ювелірні прикраси давніх флейтистки та жінки з книгою.

Подібні перетворення наштовхують на думку про те, що кожен яскравий момент нашого життя може бути ще яскравішим і більш значущим із точки зору майбутніх поколінь. Дещо відсторонені погляди сором’язливих красунь із давніх сувоїв змушують нас замислитися над тим, що і як робимо ми, нинішні.

Отже, виставка “Є жінки, подібні до хмарин” із фондів Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків спонукає глядачів міркувати, відчувати, творити!

УКРАЇНСЬКУ МУЗИКУ — В ЕФІР!

Саме під такою назвою відбулася акція-протест для депутатів біля Комітетів Верховної Ради України. Поети, музиканти та небайдужі українці висловили своє рішуче “ні” спробі ухвалити закон, яким скасовується обов’язкова квота для української музики в теле- та радіоефірах.

Біля стін парламенту відбувся імпровізований концерт молодих українських виконавців: музиканти промовляли пісню, аби змусити владу замислитися.

Висловили свою позицію Галя Тельнюк (гурт “Сестри Тельнюк”), Вова зі Львова, поети Артем Полежак, Сергій Пантюк, гурти “Самі свої”, “Дель Тора”, “Гуляйгород”, режисер Сергій Архипчук та інші.

На думку голови мистецького об’єднання “Остання барикада” **Олеся Донія**, нині багато що залежить від такого громадського спротиву: “При владі російські націоналісти, значна частина яких хоче не просто деукраїнізувати Україну, хоче, щоб не існувало української мови. Вони для цього намагаються використовувати різні засоби — через Верховну Раду, через Міністерство освіти, через Московський Патріархат, і дуже багато залежить від звичайних громадян, які хочуть співати українською мовою, хочуть слухати українську мову і за це боротися. Наша акція — це один із проявів такої боротьби”.

Сергій Пантюк: “Я українець і цим пишаюся, і нікому не дозволю на побутовому і державному рівні придушувати мою мову, мою пісню, мою культуру. Ви надто нікчемні, надто дрібні і надто нікудишні!”

Вова зі Львова: “Загубивши мову, ми

Фото Олесь Дмитренко

загубимо культуру, а загубивши культуру, ми загубимо себе!”

Сестри Тельнюк: “Насправді це велика образа, кинута всім. Висловлена думка, що від усього українського “тошнить” — ще раз нас принизили, ще раз нас назвали рабами! Всі творчі професії будуть знищуватися, наголошують ще раз, що українці не мають права творити, через 20 років незалежності кажуть, що ми бидло, що ми не можемо творити, від нас гідко. Якби знали, що за це буде покарання, що за це підніметься вся Україна, то ніхто б не посмів такого говорити... Але не боятися! Хочуть показати, що перспективи нема в українській поезії, музиці, взагалі — перспективи у творчій інтелігенції немає!”

Сергій Архипчук: “9 років тому народився “Мазепа-фест” у Полтаві — з такою бойовою назвою тільки тому, що ми не могли почути гурти, які уособлювали, випереджували, формували час, формували смаки молоді. Мазепа-фест воює так само як Тарас Бульба, як рок-фестивалі... Я хочу, щоб ви не розслаблялися. Це утиски української мови, Бондаренко і компанія хочуть знищити нас, але не вийде!”

Як відомо, проти цього антиукраїнського проекту виступило також науково-експертне управління Верховної Ради. За Законопроект Олени Бондаренко вже проголосували у першому читанні, його підтримали 240 народних депутатів Партії регіонів, комуністів і литвинівців.

ЧЕРЕЗ ПІСНЮ — ДОТИК ДО СЕРЦЯ

Знайомство з творчістю колективу “AtmA-sfera” для мене було несподіванкою, яку подавав випадок. Якось кілька років тому прогулювалася Майданом Незалежності. Мене зачепила мелодія, що переливалася спектром настроєвих відтінків: від дитячої безпосередності до вдумливого самозаглиблення. Це була незвичайна музика, що дихала гармонією. Наблизившись, була вражена: молодий гурт об’єднав навколо себе, здавалося, чи не пів-Майдану. Людей усе прибувало й прибувало. Відтоді “AtmA-sfera” стала для мене одним із найулюбленіших українських гуртів.

“У нашій музиці немає жодних стильових обмежень, — поділилася думками Юля Яремчук. — Кожен із нас відкритий для експериментів. Метою є не музика заради музики, а наповнення, почуття, емоції, які ми вкладаємо в свої творіння, внутрішній світ особи, яка здатна любити по-справжньому, безкінечно”.

Нині “атми” у складі флейти (Анастасія Яремчук), перкусії (Тимур Гогітідзе), клавішних (Юлія Яремчук), гітари (Міша Пізюрін), мандоліни (Андрій Шадій) та бас-гітари (Андрій Черкасов) міцно стоять на ногах, останнім часом працюючи у стилі world music, а розпочинали творчу діяльність із арт-року. Гурт надзвичайно затребуваний за кордоном, має чимало перемог на престижних фестивалях. За п’ять років колектив дав близько 500 концертів, був учасником більш як 30 фестивалів в Україні, Польщі, Росії, Норвегії, Румунії, Великобританії. На фольковій сцені “Вудстока” “AtmA-sfera” отримала приз глядацьких симпатій — “Золота дзиґа”. “На фестивалях завжди цікаво, багато людей, багато музикантів. Ніколи не забуду “Вудсток” та “Трипільське коло” — мої улюблені, неповторні фести, де дивовижний настрій та публіка. На фестивалі “Мольде-джаз” дуже запам’яталося спілкування із відомими музикантами та їхня творчість, особливо припав до душі Ketil Bjornstad”, — поділилася враженнями Анастасія Яремчук.

Останній альбом “Integro”, презентація якого відбувалася у міжнародному форматі, синтезував не тільки українську етніку, а й фольк різних народів, елементи класики, джазу. “Integro” об’єднує працю цього колективу. Це пошук того спільного, що об’єднує різних людей, різні нації. Якими б ми всі не були — є щось, що нас об’єднує. І це “щось” — прагнення внутрішньої гармонії, щастя...”, — розповів Андрій Шадій.

В альбомі “атми” дарують шанувальникам символічну квітку своєї любові, проте, як на мене, це дивовижний букет, де можна відчути такий рідний аромат польових ромашок-волошок, зірвати квітку лотоса, побачити гірський едельвейс, що стрімко пробивається крізь каміння. Чомусь на думку спало, що у наступному альбомі натраплю на квітку папороті...

“AtmA-sfera” у вінок своїх творів вплітає давні тексти на санскриті, які мають чудодійну силу. За словами Тимура Гогітідзе, мантри — мова, яка проникає у скам’янілі серця і пробуджує найприродніше, — кохання.

Не можу оминати увагою і великий сольний концерт у підтримку нового альбому у Центрі культури та мистецтв “НАУ”. Це було справжнє дійство. Здавалося, між виконавцями і глядачами не було меж — на одній хвилі всі танцювали, билися серця у космічному ритмі. І я наче загубилася у цьому танку, де кожен був сам собою, поринувши в той чарівний світ, якого у повсякденні нам так не вистачає... Подумалося, не дарма “atma” у перекладі із санскриту означає особистість, а “sfera” — те, що її оточує. “AtmA-sfera” творить через особистісний аспект атмосферу, яка зачіпає кожну справжню особистість, що прагне гармонії...

Матеріали підготувала
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

СЕРГІЙ ТАБУНЩИК: «МИ АКЦЕНТУЄМО НА ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ, НЕПОВТОРНОСТІ...»

Зірка МЛАДИ (Марини Юрасової) засяяла на “Червоній Руті”. Співачка виконує пісні у стилі етно-джаз-поп, майстерно балансує між народним співом, джазовим виконанням та естрадною манерою... Продюсує Младу відомий композитор і музикант Сергій ТАБУНЩИК, із яким ми зустрілися у арт-клубі “44”.

— Українська пісня — основне джерело, це та нитка, яка єднає нас із пращурами. Знайшовши давню українську пісню, Млада завжди із захопленням каже: “Подивись, які слова, яка мелодія!..” Її захоплює мелодійність, ліричність твору. Млада просто награв на фортепіано мелодію і я відчуваю, як неймовірна легкість і спокій огортає душу. Інша справа — ми можемо зробити джазове аранжування, поекспериментувати, по-своєму осмислити... Наша мета — підкреслити самобутність співачки, а фольклор — найближче, найглибше, те, що не можна оминути. Ми не акцентуємо на класиці, на джазі, ми акцентуємо на індивідуальності, неповторності.

— Пошуком пісень займається Млада? Звідки черпає матеріал?

— В основному, вона. Авторські твори пишу я. Співачка дуже серйозно підходить до пошуку пісень, розуміючи важливість цього, їх красу, трактує кожний твір по-своєму. Вона каже: “Якщо глибокі красиві слова, то і мелодія завжди прониклива”. Млада обирає ті твори, де є своя таємниця, де присутній тільки натяк, де відчуваєш зворушливість, глибину, про яку не говориться.

— Млада пише власні авторські пісні?

— Вона писала твори, з якими потрапила на “Червону Руту — 97”. Зараз ми більше занурилися у фольклор, і якось у неї до цього руки не доходять. Можливо, у майбутньому знову захоче писати.

— Зазвичай вживатися двом творчим особистостям важко. Бувають суперечки, конфлікти? Не боїтеся, що в майбутньому співпраця може перетворитися на конкуренцію?

— Навіть натяку на це немає. Насамперед є взаєморозуміння, у наших відносинах у нас повна гармонія. Хоча завжди можуть виникнути певні моменти, зіткнення різних по-

зицій, та кожен має право на власну думку... Але коли є єдність і гармонія, ми розуміємо і зростаємо разом.

— Світ побачив лише один альбом “Ой весна, весна...” 2005 року. Відтоді нічого нового не випустили...

— Младу потрібно більше знайти з людьми. Ми хочемо запуснути її пісні на радіо. Окрім альбому “Ой весна, весна”, є ще один — “Голубка”, який не вийшов. Півальбому “Голубка” складається із народних пісень, інші — це авторські твори, створені на фольклорній основі. Чому ми не випустили другий альбом? Бо не вистачало фінансової допомоги. Та головне — є творчість, і варто шукати способи, щоб доносити її до людей. Я все-таки не стільки продюсер, скільки музикант. От слухаю Баха, Моцарта, Шопена, Чайковського, і ця музика тягне мене вгору, так і творчість Млади може надихати. Для нас найкраща нагорода, коли люди переймаються нашими піснями, коли на їхніх очах сльози.

— Можна простежити, як пісні з першого альбому удосконалюються, ви подаєте їх у різних інтерпретаціях... А до яких експериментів вдаватиметесь в майбутньому?

— Зараз з’явилося дуже багато електронної музики, яка додає певних відтінків... Нас ця музика зацікавила. Хоч і створюємо свій неповторний стиль, але можна запозичувати деякі моменти — це залежить від творчого польоту, від нашого широкого погляду. Я уже декілька творів зробив із електронним звучанням, а новий звук — це нове бачення, нові емоції, тут більше електронно-небесного обрамлення. Але Млада у цьому обрамленні все одно виступає з народною піснею. І це все може бути таким широким, барвистим... У нас ще буде безліч цікавих пісень, і хотілося б поділитися цією музикою з людьми. Якщо буде більше такої музики, світ стане кращим.

— Сергію, як виник задум створити проект Млада? Коли Ви вперше для себе відкрили самобутність цієї співачки?

— Сьогодні не так багато хороших джазових музикантів. Якось колеги мені розповіли, що є така оригінальна співачка, яка виконує все дуже професійно, з якою цікаво працювати. Звичайно, я прийшов на концерт, познайомився і був вражений. Вона вирізняється своєю глибиною, музичністю, творчим підходом. Я довго не зводив: підходжу і пропоную. Так і розпочалася наша співпраця. Побачили світ проекти “Мрії Козерогів” (2002), “Дитячий проект” (2004), “Акустичний проект пісень Бйорк” (2005), крім того, це були невеликі програми. Потім ми плідно спілкувалися і згодом вирішили подумати масштабніше. А чому б не зробити щось своє, неповторне? Для цього варто лише поглянути на таке багатство української народної пісні! Так народився проект Млада. Я розумію її душу, кожного разу переконаюся, що вона самобутня вокалістка, уособлення жіночої лірики й ніжності.

— Марина не випадково обрала такий сценічний псевдонім?

— Псевдонім — то моя ідея. Це давньослов’янське слово означає молоду дівчину, весну, віддзеркалюючи образ співачки. А зустрілося воно у пісні “Сидить Млада за столиком”, що увійшла до першого альбому “Ой весна, весна” (2005).

— Для творчості Млади характерний синтез фольклору та різних сучасних музичних стилів, проте українська народна пісня залишається центральною. Чим для вас є автентика?

— *Пане Миколо, Ви справді вірите, що можна двічі увійти в одну й ту ж річку? Невже можна повторити один і той же феномен яким був — громадський Народний рух України?*

— Принаймні спробувати треба. Сьогодні альтернативи об'єднанню немає. УНРаду, власне, і створено для того, щоб з'явився позапартійний майданчик для порозуміння національно-патріотичних сил: і партій, і громадських організацій. Міжпартійне об'єднання — це дещо інше. Нині виникло кілька центрів тяжіння: “Фронт змін” Яценюка, ВО “Свобода” Тягнибока, БЮТ Тимошенка. І кожен із них переконує: всі переходьте до мене.

Витоки йдуть із проблеми, яка не була розв'язана на III—IV з'їзді Руху. Тоді тривала дискусія: НРУ це партія чи громадська організація, яка об'єднує політичні партії? Михайло Горинь, тоді голова секретаріату Руху, і я, голова Координаційної Ради, обстоювали ідею, що Рух мусить бути широкою громадською організацією. Але всередині має бути створена політична партія, яка спирається на структури громадського Руху. Нам заперечували одноступіччя Чорновола, що, мовляв, не повинно бути дворівневого членства в Русі. Отож вони перетворили Рух у партію, і він зменшився удесятеро, без широкої громадської організації, яка забезпечила б широку громадську підтримку. А далі все покотилося тим шляхом, який привів аж до розколу 1999 року, з його жалким фіналом. Як результат: організація із величезними потенційними можливостями зійшла з перших ролей на політичній арені. Гадаю, ви погодитесь, і це не перебільшення, — українська національна справа зазнала поразки.

— *Оглядаючись назад, скажіть, у чому ж причина неспроможності об'єднатися націонал-демократам, як то кажуть, навіть перед розстрілом?*

— Трохи історії. Свого часу я пропонував “Нашій Україні” та лідерам 10 партій, що входили в цей блок — створюймо конфедерацію політичних партій. Християнська партія у ній займатиметься своїм напрямом, селянська — своїм, молодіжна — своїм і т. д. Партії, які вступають у цю конфедерацію, мали б обрати головний керуючий орган — політраду, рішення якої було б обов'язковим і вирішальним для всіх партій і їх членів. І це було сприйнято. Був лист “Нашої України” до лідерів партій за підписом Р. Безсмертного, де схвалювалася ця ідея і навіть була призначена дата її реалізації. Але потім, коли політраду “Нашої України” очолив В. Балога, він заявив, що це не потрібно. “Усі праві партії мусять розпуститися і тоді вступити до “Нашої України”, в іншому випадку ми їх знищимо! Буде тільки “Наша Україна”, — це я почув особисто від нього. У результаті гора народила мишу: Балога створив іще одну партію, і на цьому вся консолідація скінчилася. В тому й проблема, що кожна спроба об'єднання партій закінчується створенням іще однієї партії — “найправильнішої”.

— *Гаразд, тоді на яких базових засадах можливе нове об'єднання за сучасних політичних умов?*

— Блокові міжпартійні об'єднання показали свою нежиттєздатність. Так було з блоком “Наша Україна” (10 партій), так було з партійними об'єднаннями “Пра-

МИКОЛА ПОРОВСЬКИЙ: «ПОЄДНАТИ ДОСВІД З ЕНЕРГІЄЮ»

Нещодавно у стінах Духовної семінарії УПЦ Київського Патріархату, що в Михайлівському Золотоверхому монастирі, відбулися Великі збори Української Народної Ради. Збори благословив святійший Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет. Представники шести партій: КУН, ВО “Свобода”, УНП, РХП, УНА, УРП “Собор” та найбільших громадських організацій: Спілка офіцерів, товариств “Просвіта”, “Меморіал”, Юридичне товариство, Українська громада Києва, Міжнародна ліга “Матері і сестри” дійшли згоди щодо необхідності об'єднати зусилля заради майбутнього України. Вони зокрема зазначили у Декларації, що за умов проведення політики українофобії, встановлення олігархічної диктатури, перетворення України в поліцейську державу, переслідування органами влади українських національно-патріотичних організацій, посилення тиску влади на ЗМІ, зростає роль політичних партій і громадських організацій у вирішенні суспільних проблем. У підсумковому документі також проголошено створення оргкомітету для проведення спільних громадських і політичних заходів у цьому році й затверджено їх перелік. Учасники домовилися про координацію дій та підтримку будь-яких кроків у царині захисту прав та національних інтересів українців. Від підпису Декларації, до ршення керівних органів, утрималися УНП (І. Заєць) і УРП “Собор” (А. Матвієнко).

Про непросту ситуацію з об'єднанням українських національно-патріотичних сил і загрози, що знову чатують на них, розповів Микола ПОРОВСЬКИЙ, голова ВГО “Українська Народна Рада”.

виця” (4 партії), потім — “Наша Україна—Народна самооборона” розпалися і т. д. Приклади можна продовжувати. Я вважаю, що треба повертатися до федеративного принципу, за якого в процесі спільної роботи відбудуться злиття чи об'єднання партій. Мусимо визнати, що національно-патріотичні сили сьогодні не мають такого лідера, який був би здатний об'єднати національно-патріотичні сили. На жаль, немає. Можливо, завтра він з'явиться, виникне із цього конгломерату партій, сил, лідерів.

Тому УНР пропонує створити із представників партій національно-патріотичного спрямування постійно діючий організаційний комітет, який принаймні зробив би перший крок — об'єднав зусилля партій при проведенні важливих громадсько-політичних заходів як-от: відзначення важливих історичних дат, вшанування визначних українців, протидії антиукраїнським діям влади, проведення державотворчих, консолідуючих заходів як, наприклад, “Схід і Захід разом” тощо. Ось що може послужити підвалинами для міжпартійного порозуміння. Звичайно, не можна зробити все й одразу, але найповноводніша ріка починається з маленьких струмочків і джерелеч. Така позиція Української Народної Ради.

— *І цю роботу ви вже розпочали...*

— Коли було відзначення Дня Військово-морського флоту України в Севастополі, ми — єдина організація, яка спромоглася привезти туди представників з 14 областей. Відбувся автопробіг по Севастополю з національними прапорами. Делегації побували на українських військових кораблях, вручили капітанам державні прапори, команди — укомплектовані бібліотечки патріотичних книг, матросам — подарунки. Відвідали український ліцей у Севастополі й українську школу — в Бахчисараї і теж подарували бібліотечки.

Ще одна акція, яку ми провели, — це вшанування пам'яті учасників 2-го Зимового походу армії УНР, які були розстріляні в селі Базар на Житомирщині. Завдяки УНРаді змогли виїхати з

Києва на чотирьох автобусах представники різних партій і громадських організацій, зокрема й “Просвіти”. Заздалегідь домовилися, що їдемо на це святе для кожного свідомого українця місце, відкинувши геть партійні амбіції і суперництво, без партійних прапорів. Але протрималася домовленість рівно півгодини. Спершу з'явилася “Свобода” зі своїми знаменами, а за ними і решта підняли партійні прапори.

— *Як триває процес перемови? Що сьогодні пропонує потенційним учасникам Українська Народна Рада?*

— Нещодавно ми мали розмову з представниками десяти партій. Але тепер партії, особливо лідери парламентських партій, не відчувають потреби в такому майданчику для дискусії, яким є УНР. Опосередковано вони декларують: ми парламентська партія... А ви хто такі? При цьому забувають, що все тече, все змінюється. Мені здається, що це люди вчорашньої політики. У них інший майданчик домовленостей — кулуари Верховної Ради. Ось вам приклад партійного егоїзму.

Отож УНРаді треба переконати в доцільності проведення спільних політичних заходів усіх, хто не втратив сьогодні здорового глузду і бачить не тільки те, що відбувається в політиці сьогодні, а й тенденції та обставини, що будуть завтра.

— *Який наступний громадський захід УНРади?*

— До України приїжджає на запрошення УНР Вітаутас Ландсбергіс (перший президент Литви, депутат Європарламенту, один із засновників Саюдису). УНРада проведе з ним зустріч. Нам буде про що поговорити і домовитися про відновлення тієї співпраці, яку мали колись Рух і Саюдіс вже у виконанні Народної Ради.

5 березня — відзначення загибелі головного командуючого УПА Р. Шухевича, далі роковини Шевченка. Перелік заходів ми затвердили.

— *Час летить, ситуація змінюється мало не щодня. Стара гвардія — це чудово. Але справа стоїть виграє, якщо поєднати досвід з енергією. Може, треба шукати, виховувати, готу-*

вати інших людей, незашорених, молодих, освічених, енергійних, безперечних — лідерів із числа молоді?

— Виховання молодіжних лідерів потребує значних коштів, зусиль і часу. Це наша давня дилема: чого бідний, бо дурний; чого дурний, бо бідний. Наведу приклад. Республіканська християнська партія, яку я очолюю, впродовж шести років, щоліта, організовувала молодіжні таборування в Карпатах. Туди ми запрошували 50—80 молодих людей із різних областей України на вишкіл молодіжних лідерів. Ми готували відповідні навчальні програми: як підготувати збори, як виступати на мітингу, перемогти на виборах, влаштовували ділові ігри. Я вмію це робити, і ми цю програму вишколили ідеально. І знаєте, чому ми її свідомо згорнули? Бо її результат був такий: не більше п'яти-шести відсотків із тих, які проходили вишкіл, бажали очолити партійні організації, брали участь у виборах. А ставали лідерами і того менше. Більшість учасників, просто скориставшись коштами партії, приїжджали в Карпати відпочити, відвідати цікаві місця, с'як-так відбути вишкіл і потім сказали: дякуємо! Це було фантастично! Ми цього ніколи не забудемо. І ті дев'яносто п'ять із сотні ніколи не пішли в політику. Звісно, для них персонально наш вишкіл не пройшов даремно, вплинув на формування їхнього світогляду. До речі, я ніколи не забуду такого випадку. Ми їдемо в потязі із Києва з групою молоді на вишкіл. У вагоні під гітару вони співають “Дорога моя столица, дорога моя Москва”. Виявляється, вони інших пісень не знали для співу під гітару. Ми тоді провели конкурс кращої повстанської пісні. Перший приз для переможців — кошук із полуницями. Роздали співаники, ноти, гітари. І вже коли поверталися з таборування додому, із сусідніх вагонів приходили здивовані пасажери, бо думали, що це повстанська бойка їде. Молодь уже знала і співала патріотичні повстанські пісні, українську естраду. Тобто позитивний результат був, але не такий як задумувалося.

У партійній структурі молодь, на жаль, не поспішає. Ті ж, які приходять, хочуть все й одразу. Кожному кортить стати депутатом за списком партії. Займатися копіткою працею над формуванням національної свідомості, утвердженням християнських моральних цінностей, розповсюдженням листівки, газети, працювати з виборцями — це обтяжливо.

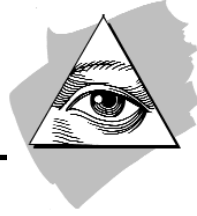
— *Тобто нині молодіжної програми у вас нема...*

— На жаль, такої, як потрібно, немає. Є невелика програма УНР “Схід і Захід разом”. Ми спромоглися двічі на рік дітей із Донбасу, Вугледара відправити на Різдяні свята та на Великдень у Тернопільську область до гостинних тамтешніх родин. Але це ж крапля в морі на понад сорока-мільйонне населення України. Взагалі-то це мала б робити влада за програмою міжобласної співпраці, встановлення дружніх зв'язків між школами, ВНЗ тощо. Але на практиці бачимо — у владних силах: регіоналів, комуністів, литвинівців на думці зовсім інше — як на протиріччях і зіштовхуванні лобами людей із різних регіонів України підняти, завдяки цьому свій рейтинг, імідж. Час від часу кидають у народ якусь кістку, і цим підкуповують своїх виборців. Тому стирати відмінності (економічні, політичні, культурні, мовні між Сходом і Заходом) для них смерті подібно. А хто ж працюватиме проти себе?

— *Але ж працювати все одно треба. Як казав колись Євген Чикаленко: з собачого обов'язку. Політики приходять і зникають, переважна частина в безвість, а народові, українському народові, треба жити на цій прабатьківській землі. Іншої у нас немає...*

— Погоджуюся. Більше двадцяти років я працюю в політиці не з “собачого”, а патріотичного обов'язку. Свій політичний шлях починав ще з Товариства української мови, делегатом Установчого з'їзду якого був 1988 року. Скажу тільки те, чим найбільше пишаюся — своїми книгами. Останнім часом їх вийшло чотири. “Тільки рухом життя і обіймеш”, “Ключ від вершини”, “Забутий заповіт борям за Україну”, “Бурею битва гриміла”. Найбільший успіх має “Бурею битва гриміла” — про долю кримчанина, росіянина, якого 16-річним підлітком німці вивозили на примусові роботи до фашистської Німеччини, а в Дубно його звільнив підрозділ УПА. Він, завдяки випадку, став бійцем УПА, ад'ютантом дуже відомого командира Юрка (Юрія Чуйковського). Як упівце він брав участь у боях проти німецько-фашистських військ, польської Армії Крайової, власовців, совітських партизанів... У цій історії вражає те, що хлопець залишився одим-єдиним живим із півтисячного Дубенського куреня УПА. Його прізвище Володимир Черемошенцев, він і досі живе в Бахчисараї. Цю книжку ми переклали російською, видали п'ятитисячним накладом і поширювали в школах Криму, Донбасу, Луганщини. Попри божевільну пропаганду ворогів української незалежності, люди мусять знати справжню історію боротьби за Українську державу. І ми робитимемо все, щоб правда торувала собі дорогу до кожного українця.

Спілкувався
Микола ЦИМБАЛЮК

— У розмові з письменником Богданом Смоляком Ви зізналися, що упродовж життя служили трьом категоріям Слова: слово спілкування в українському середовищі; слово в громадсько-політичному житті; слово науки. Котра з цих категорій Слова для Вас найголовніша?

— Усі три категорії надзвичайно актуальні. Однак тепер найважливіше — політична ситуація у державі. Бо від неї залежить і стан, і функціонування рідного слова і науки. Тим паче, що наука — визначна рушійна виробнича сила у світі.

— Чи допомогло б у налагодженні ситуації в Україні розумне національне слово наших науковців, виголошене перед народними депутатами чинної Верховної Ради?

— Цій Верховній Раді вже нічого не допоможе. Навіть відповідних слів не знайдеш, аби охарактеризувати діяльність більшості так званих народних депутатів. Найганебніше явище — тих 50 чи 100 робіт, що бігають уздовж рядів під диригування Чечетова і приймають важливі рішення в усіх сферах життєдіяльності країни. Наш національно-демократичний склад спримітизувався, став зрадницьким у національному питанні. І їм немає чого лекцій читати. Потрібна нова Верховна Рада. Передусім — інший закон для її обрання. Це проблема: врятувати Верховну Раду від страшної хронічної хвороби.

— Нещодавно в інтерв'ю Леонід Кравчук сказав, що ця Верховна Рада — шкідлива для України.

— Дуже розумно сказав. Але, на жаль, він не був тією особою, якою мав би бути президент України. Лише один факт чого вартий: його висловлювання, що якби він знав, що в незалежній Україні так підуть справи, дав би собі руку відрубати при підписанні Біловезьких угод. Довірена особа Суркіса. Його характер — більшовицький, ідеологічний — не змінився.

— А хто б мав бути тим президентом, який потрібен Україні?

— Тоді міг бути тільки Кравчук. Я не сказав, що непотрібного обрали. Але є інше. Відтоді і до сьогодні нація українська — занедбана, зруйнована, без досвіду патріотів-державотворців, які б мали навички, знали, як реалізувати будь-які питання державотворення.

— Де вони мали взятися, ті навички?

— У серці й мозку того діяча, який береться керувати державою. Перед виборами президента України 1991 року ми зібралися в приміщенні Спілки письменників. Було вирішено: висуваємо тільки одну кандидатуру. На другий день дізнаємося, що заяви подали і Левко Лук'яненко, і В'ячеслав Чорновіл, і Ігор Юхновський... І не було жодної сили, щоб їх переконати: тільки один кандидат мав бути від національно-патріотичних сил.

Дуже активним лідером був В. Чорновіл — політик, трибун. Але керувати країною не так просто. Та й, врешті, амбітність... Я, будучи заступником голови Народної Ради, керував на одному із її засідань. Так-от, один із кандидатів у президенти каже: “Не буду більше займати постів у Народній Раді”. Яюсь вдалося стримати, щоб ця заява не потрапила в пресу. Інший кандидат пішов далі: завтра він викине з трибуни свій мандат і сяде писати спогади. Ледве вмовили його не робити цього з

МИХАЙЛО ГОЛУБЕЦЬ: «У НАС ВМІЮТЬ КУПУВАТИ, ВМІЮТЬ, ВІДПОВІДНО, І ПРОДАВАТИСЯ»

Михайло Андрійович Голубець — доктор біологічних наук, професор, академік Національної академії наук України, заслужений діяч науки і техніки України, почесний директор Інституту екології Карпат НАН України, який очолював його упродовж 16 років. Після закінчення Львівського сільськогосподарського інституту працював у Науково-дослідному інституті землеробства і тваринництва західних районів України, Державному природознавчому музеї НАН України, керівником Львівського відділення Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України, директором Інституту екології Карпат НАН України. Михайло Голубець — дійсний член НТШ. Народний депутат України (1990—1994), учасник Біловезької зустрічі глав держав Республіки Білорусь, РРФСР та України (1991).

Один із творців Львівської крайової організації народного Руху України (1989—1990), заступник голови Народної Ради у ВР України (1990—1994).

Отже, про те, що діється нині в Україні, розмовляємо з академіком, який чимало часу віддав громадсько-політичній праці, і може на політичні реалії подивитися очима досвідченого науковця з висоти свого 80-ліття.

трибуни. А щодо Чорновола, — теж спрацювала амбітність. Коли Кравчук заявив, що хоче співпрацювати з Народним рухом, Чорновіл сказав: йдемо в опозицію.

— Що сказав би Іван Франко про нинішню ситуацію в Україні?

— Якби Франко побачив, що ми зробили з Україною, він би не витримав. Глибока руїна. Як можна не розуміти своєї національної ідеї, не вміти її реалізувати? Та хіба можна так себе ненавидіти?

Ми сьогодні настільки недолугі, безпорадні, продажні, що не можемо, не вміємо руйнувати планів наших ворогів. Треба було підтримати президента Ющенка. А не під впливом наших “доброзичливців” звести його до зневаження.

Пригадую, як свого часу повели себе Мороз і Тимошенко. Всю роботу вони вели на шкурну для себе вигоду, а не на користь України. Аж Ющенко мусив згодитися: вона — Прем'єр, Олександр Мороз — Голова ВР. Це було дуже шкідливо для країни.

— Аристотель закликав: “Живи просто — думай піднесено!”. У Вас так виходить?

— Не можу жити просто. Мене все хвилює — і в сфері політичній, і в сфері функціонування української мови, і в сфері науковій. Ніколи нічого не роблю спокійно. Є запал, є піднесення — має бути ефект. Без піднесення немає ефекту від діяльності. Як директор Інституту я завжди керувався правилом: енергія має бути використана, її не треба приховувати.

— 2004 року Оксана Пахльовська говорила: “Україна як держава практично не дбає про поширення

об'єктивного знання про себе в Західній Європі”. А як нині?

— Треба було б дати визначення, що означає поняття “об'єктивне знання”. Якщо це та Україна, за яку вболіваємо, то певно, що вона у світі не так представлена. А взагалі люди, які цікавляться Україною і тим, що в ній діється, — знають про це, про ту Україну. Є багато центрів інформації. А як щось позитивне відбувається в Україні, — відразу починає працювати московська агентура...

— І доки це буде? Доки нас здаватимуть під опіку Москви?

— Доки не навчимося самі собі давати раду. Та й узагалі, чому хтось у Європі має думати про нас? Точніше — дбати. Європа перелякана Москвою від часів Наполеона. Москва — страшний територіальний, просторовий, інтелектуальний монстр, що має ідеологізований народ, який хмарою суне у той бік, куди йому вказують штиком. Монстр із ядерною зброєю. І на моральні засади йому байдуже.

— Ви говорили про “повільну колонізацію”. Хіба те, що робили з українським населенням поляки в Галичині у міжвоєнний період — можна назвати “повільною колонізацією”? Європейці начебто забороняли український університет, не давали місця праці, поки “не переписався на польське”, на етнічній українській території спалили понад 200 православних церков, у яких молилися українці. А так звана санація?

— Мусимо враховувати, що то є умовно європейська країна. Вона формувалася у колоніальних режимах — німецькому, російському, австро-угорському. Най-

більший вплив на Польщу мала Росія. Народ, який був під впливом Росії, взяв собі її за приклад. Але як би там не було, — такого дикого руйнування, яке дозволяла собі більшовицька імперія, — не було. Хіба, може, англізація Північної Америки чи Ірландії.

— Чим для Вас є сучасна журналістика?

— Журналістика наша, на жаль, ще не виконує тієї функції, яку мала б виконувати у демократичному світі. У нас вміють купувати, вміють, відповідно, і продаватися. І не тільки в цій сфері. Чому? Бо багато людей живе бідно. А отже, не є незалежними і вільними. Як і преса. Журналіст мав би бути забезпечений, як це є в західному світі.

— Як Ви сприймаєте ініціативу Д. Медведєва про створення Договору колективної безпеки в Європі? Адже ми, якщо Європа послухас Росію, опиняємося, тобто вже опинилися, у сірій зоні.

— Це ще один крок, щоб відродити імперський авторитет Росії. І — друге: вклинитися в ЄС чи НАТО, щоб вдаватися там до деструктивної діяльності.

— А що, Захід не розуміє, що він робить?

— Всі вони — шкурники. Кожен дбає про своє. А ще й Франція та Німеччина мають свої специфічні зв'язки з Росією. І — страх. Я їх розумію. Але мені прикро, що вони так швидко “перевантажуються” у своїх відносинах з Росією. До речі, вони бояться України — вона для них завелика. Крім того, Україна занедбана, вона не може відстоювати свої інтереси. З нами укладають угоди,

підписують проекти, роблять інвестиції. А оскільки уряди в Україні кардинально змінюються, — це нормальна реакція Заходу на нашу ситуацію.

— Чи правильно зробив Віктор Янукович, віддавши Обамі у квітні на саміті з ядерної безпеки наш “збагачений уран”?

— Та про що мова? Хіба уряд нині дбає про Україну? У нашій державі працює дві ідеології і дві потужні конфронтаційні сили: є націоналістичні, в доброму розумінні цього слова, сили, які дбають і працюють на українську державу, і є ворожі. Окупантська ідеологія. Україна ж була окупована Росією майже 350 років, була окупована й радянською владою. І було величезне вселення росіян на виморені голодом території. А російський люмпен втікав на шахти Донбасу... Тож нинішній уряд відображає їх програму.

— Коли Ви були народним депутатом, то знаходили час і на театри, і на концерти й музеї, висловлюючи тезу: “Бо ж було за плечима лише 60”. Тепер Ви відзначили 80-річчя. І як настрої? Чому тоді — лише 60?

— Я перестав рахувати роки. Ще трошки є здоров'я й сил для праці. Тільки після 70-ти почав усвідомлювати, що я — вже старшого віку. Тобто до цього я вважав себе молодим. Тим паче, що в мої 60 почалася нова епоха в Україні, в українській історії та й у моєму житті. Я пішов у Народний Рух. Це була нова політична молодість. Вже був доктором наук, членом кореспондентом, мене обрали співголовою Руху. Це був запал, процес боротьби за свою справу, свою державу, свій народ. І тоді мої 60 років не грали жодної ролі.

— Багато хто зі студентської молоді заявляє: вчимо іноземну мову (мови), щоб виїхати з країни. Як Ви до цього ставитися?

— Абсолютно негативно.

— Що робити, щоб змінити ситуацію?

— Треба підтримувати духовність, свідомість, культуру українців, економіку країни. Треба, щоб в Україні витворилося демократичне середовище, комфортне для кожного.

— Це передусім мала б робити інтелігенція — пропагувати національний дух, виховувати...

— В Україні інтелігенція себе не проявила як мозок, інтелектуальна сила нації. У партіях, яких у нас аж 185, дуже мало інтелігентів. А є багато тих, хто служить лідерів, а лідери між собою сваряться. Тому важливим чинником є праця, вихід із рабства нашої інтелігенції.

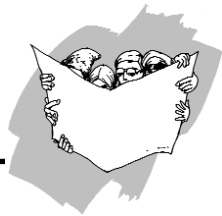
— Вацлав Гавел, президент Чехословаччини, якось зізнався: “Я взяв на озброєння кредо Масарика: “Головне — не боятися і не красти”.

— У нас гасло Масарика здеформоване: “Не боятися красти”.

— Чи легко вдається формувати в Україні суспільство знань?

— Без суспільства знань нічого доброго на планеті не вийде. Усі природні системи саморегульовані, мають свою внутрішню пам'ять кібернетичну і свій регулятор. У системах соціальних (геосоціосистемах) є пам'ять інтелектуальна. Через той інтелект реалізуються всі види діяльності. На жаль, дехто з економістів вважає, що творити інтелектуальну пам'ять — надто коштовно. Але іншого шляху не дано, і Україні — теж, крім науки знань, і розумного керування.

Спілкувався
Богдан ЗАЛІЗНЯК

Тетяна БОНДАРЕВСЬКА,
член НСЖУ,
с. Суха на Полтавщині

ЗНЕМАГАЛА БЕЗ УКРАЇНИ

Невже, щоб відчувати гордість за належність до певної нації, біль і смуток від страждань своєї Вітчизни, радість від почутого рідного слова, пісні, дотику до рідної землі, обов’язково їхати на чужину?

Проживаючи в місті Цхалтубо, що в західній Грузії, я вповні зрозуміла глибину своєї любові до України. Кожна клітинка мого тіла, кожен нерв пульсували по-українськи. Іще пройнялася симпатією до грузинів, які, як могли, протестували супроти зросійщення.

Візьму окремих випадок.

Заходжу до овочевого магазину на вулиці Зураба Церетелі. У просторому залі морква, картопля, буряки, капуста — горами. Якесь росіянка копірається в капустяній горі.

— Сколько это будет стоит?

— А чего роеешь?

Мене настільки знітило грубе звернення здорованя-грузина до жінки, що втрутилася в розмову. Розпалася так, що захищала оту білявку українською, примішуючи знані мною грузинські слова.

Продавець під мою тираду розпливався в усмішці.

— Хохлушка, — резюмував для себе.

А потім уже — до мене: “Вы чего хотели?”

Це було сказано приязно. Я змовкла. Підбирала борщовий набір овочів довго і спостерігала за продавцем. Та й тіні роздратування не помітила.

Проводжав мене господар із магазину доброзичливо і запитав:

— Давно в Цхалтубо?

— Три місяці.

— І вже стільки наших слів знаєш! А деякі росіяни народжуються, живуть на нашій землі і не вважають за потрібне знати нашу мову!

Ось у чому причина нелюбові до людей, що зневажають мову народу, гостинністю якого користуються. А то ще й насильно нав’язують свою культуру.

За вісім місяців мені вдалося досить непогано, як для спілкування на побутовому рівні, вивчити грузинську. Моїми добровільними вчителями були чотирирічні хлопчики Гія

Джугелія і Сергійко Тимошенко. Я, завдячуючи їм, пізнавала Грузію. Вони із захопленням слухали мої розповіді про Україну. Гія познайомив мене зі своїми дідусями і бабусею. Дідусь Давид Зурабович — найстаріший із цхалтубських сванів, повідав мені, що в сиву давнину одна родина украв, яку переслідували кочовики, прийшла на Закавказзя і сховалася високо в горах. Та й осіли там. Нареклися з часом сванами.

Траплялися в моєму житті і прикраси, хвилини розпачу та зневіри. Тоді йшла до річки і розмовляла з НЕЮ українською, співала їй своїх рідних, чутих від мами, бабусі, дядька пісень.

А якщо у сварці між сусідами стала на захист старенької бабусі. І знову, в запалі не помітила, що мовлю рідною. Жінка, яка атакувала, заніміла. А потім: “То ти українка?” І це сказано чистою мовою мого краю. З боєм і радістю.

Виявляється, вона уродженка Одеси. 1929 року батьки бабусі Каті, сім’я адмірала Волкова, намагалися емігрувати морським шляхом до Англії. Корабель потонув.

Катерина Волкова на той час уже мала свою сім’ю. І тому залишилася в Одесі. 1932 року народила сина. 20 грудня цього ж року її чоловіка — інженера кораблебудівельного заводу, що багате слово забили на вулиці, як ворога. По тому голодувала з немовлям. Випадково зустріла колегу вбитого чоловіка, який розповів, що багато хто з їхнього оточення помандрував до Грузії. Там — не голодно. Прийшла додому, зібрала приховане золото: монети, чарки, прикраси. Взяла якісь пожитки і вирушила з малюком у невідомі краї. За дорогоцінності по дорозі вимінювала харчі, переважно гнили буряки. Іла сирими. А семимісячного синочка поховала на узбіччі шляху неподалік Росто-

ва-на-Дону. Ледь живою переступила кордон Грузії. Ішла подалі від замордованої голодомором України, доки вистачило сил. Очамчир, Самтреді... В усіх населених пунктах — продуктові крамниці. Люди зустрічали по-різному, переважно — гостинно. Особливо, коли дізнавалися, що з України. Зупинилася в прадавній столиці Імереті — Кутаїсі (Західна Грузія). За нею назирці брів батьків конюх Яків Макаров, з діда-прадіда п’яниця. Він кохав Катерину з юних літ і нині сподівався на взаємність...

То довга історія життя Катерини Дмитрівни Волкової, доньки адмірала Чорноморського флоту Дмитра Аполінарійовича Волкова. Життя, сповненого гіркотою.

Розмовляла з бабусею Катєю і ловила себе на думці: 50 років проживання в Грузії глибоко в душі вона зберігала рідну мову. Як і я, раділа кожному почутому рідному слову. Вона говорила — її чоло прояснювалося, а очі промінилися одеським морем, українським небом, милим степом. Ох ті карі очі. Вони світилися таким щастям!

Наступна душевна зустріч відбулася в Кутаїсі. Їхала я на ринок. У підземці, в центрі міста, поперед мене йшли юнак і жінка, розмовляли полтавською говіркою. Жваво про щось сперечалися. А я вслухалася не в зміст, а в мелодійність мови і, ніби пришта, рухалася за ними володарі. Нічого не помічала, лише слухала. Раптом ткнулася в груди хлопцеві: “Що ви хочете?” — запитав. Виявляється обоє давно помітили “переслідувачку”, сприйняли за шахрайку. В перші хвилини дивилися на мене колючо і недовіжливо.

— Я з Полтавщини, з Кобеляк, — говорю. А по щоках — сльози.

Жінка усміхнулася маминим усмішкою: “І чого ж ото плакати? Ми з Решетилівки, курортники...”

Справді, чому було сльози пускати на волю. Цхалтубці мене оточили любов’ю та увагою, захищали за потреби, в усьому допомагали. Уже утворилося своєрідне свансько-українське земляцтво.

І все ж я знемагала без рідної України.

МАНКУРТИ І МАНКУРТИЗАЦІЯ

Віталій БЕРЮК,
член Іллічівської “Просвіти”,
Донецька область.

Манкурт, згідно з романом Чингіза Айтматова “І більш століття плине день”, — це захоплена в полон людина, перероблена в бездушну рабську істоту, яка повністю віддана своєму володареві й не пам’ятає нічого зі свого попереднього життя. Такий людині начисто голили голову й натягували на неї *ширі* — кусок шкіри тільки-но забитого верблюда. Після цього йому зв’язували руки і ноги, на шию вдягали колодку, щоб він не зміг торкнутися головою землі, і залишали на декілька днів у пустелі під палаючим сонцем. Ширі зменшувалася від спеки, здавлювала голову, спричиняючи нестерпні муки, які посилювалися спрагою. Більшість бранців не витримували мук і гинули. А ті, що виживали, ставали манкуртами, які повністю втрачали пам’ять і ставали ідеальними рабами, позбавленими власної волі. Такі раби коштували дуже дорого. В романі розповідається, як молодого кіпчак Доненбая, котрого полонили жуаньжуані, зробили манкуртом. Його мати Найман Ана довго шукала сина, але коли знайшла, він її не впізнав, і за наказом володаря він її убив.

Жуаньжуаням треба було отримати таких рабів терміново, тому вони використовували такі жорстокі методи. А російська і радянська імперії мали часу вдосталь. І рабів треба було багато. Тому імперська влада творила манкуртів іншим способом. Змалку вона виховувала дітей із підлеглих їй земель, вкладаючи в їхні голови поняття, які позбавляли їх знань про свою батьківщину. А насаджували “знання”, спотворені по своїй суті. Мені, коли я в 16 років отримував паспорт, порадили записатися росіянином, бо так простіше зробити кар’єру. В молодості ж люди думають і діють так, як їм наказують їхні володарі. І тільки з життєвим досвідом люди, і то далеко не всі, розуміють, що їх одурено.

Так у чому ж коріння манкуртизації в Росії? Імперії було потрібне уніфіковане населення, насамперед, для використання у війнах. Офіційна національна ідентифікація — російська — почалася із середини XVIII століття. Вся “русская” культура (в офіційному сенсі) останні 300 років — розвиток цієї офіційної ідентифікації. Ключовий момент у тому, що вона повністю штучна, вигадана від початку й до кінця. Письменники XIX століття замальовували провалля між інтелігенцією і простим народом у культурі й мові. Ще в середині XIX століття мешканці різних губерній Росії різко відрізнялися культурою, одягом та мовою, а на початку XX століття все злилося в однакову сіру масу.

Самоідентифікація представника кожного народу будується на конкретних явищах: мові батьків, рідному ландшафтові, могилах предків, розповідях старих людей. У імперської ідентифікації основа інша: абстрактні символи, територія, столиця. А також міфологія, здебільшого воєнно-патріотичного спрямування. Радянська влада, маючи значні ресурси й величезний репресивний апарат, майже завершила уніфікацію населення і насадження штучної офіційної ідентифікації (совєтський народ). Різниця поміж офіційним “руським” російської імперії і “совєтським” у СРСР тільки в політичній ідеології, аж ніяк не в суті явища.

Зі становленням імперської ідентифікації тісно пов’язане таке поняття, як “культурний тероризм”. Це знищення в культурі й мові підданих усього, що відрізняється від офіційної ідеології. Це політика позбавлення Батьківщини, манкуртизація. Наполеглива русифікація неслов’янських народів — це тільки частина справи. З неменшою наполегливістю і жорстокістю викорчувалися культура і мова самих слов’ян. Була майже повністю знищена поморська мова, що була широко розповсюджена на початку XX століття. Нам добре відома боротьба проти української мови. Прикладів безліч. Зацікавленість влади в такій політиці зрозуміла, бо продукти манкуртизації — це ідеальні піддані, котрих можна кинути у м’ясорубку заради імперських інтересів.

У ФРАНЦІЇ ДОБРЕ, А В УКРАЇНІ КРАЩЕ...

Василь КЛАПІЙ,
письменник,
Вінницька обл.

Їхав якось із Вінниці “Деміївським” автобусом. Як ведеться в дорозі, слово за слово — так і розговорилися з моєю подорожньою “сусідкою”. Оля їхала в Чечельник і виявилася на диво широкою та цікавою співрозмовницею. Я дізнався, що вона багато поїздила світами, деякий час жила в Росії, потім у Франції, а коли стався нещасний випадок і її чоловік — француз за національністю — загинув, вирішила повернутися в Україну. Зараз жінка живе та працює в Чечельнику лікарем.

— Чому не лишилася у Франції, адже багато хто з українців мріє потрапити туди не те що на постійне місце проживання, а хоча б на будь-яку роботу? — поцікавилася я. Обеззброїла мене своєю усмішкою і відповіла.

— Я багато їздила по світу і багато бачила. Напевне, уже щось і зрозуміла в цьому житті, маю досвід і знаю, Україна просто приречена на успіх!

— А чому Богом забутий провінційний Чечельник?

— Ви не знаєте Чечельника! Там гарна природа, а які фрукти, ягоди та овочі, налиті ніжним сонцем! І все це вирощене та доглянуте дбайливими руками, на присадібній ділянці, з

любов’ю та ніжністю виплекане. А ріки та озера, а чисті джерела? А вода, а гриби, а вранішні роси? Який сприятливий клімат, яка багата історія, а які люди... А ще в містечку тиха та спокійна річка Савранка, пам’ятник засновнику — козацькому атаману Чечелю, Свято-Михайлівський собор, стародавній костел... Чечельницький район — найпівденніший у Вінницькій області. Виявляється, все це ще реально існує: білі хатини, розмальовані квітами та червоними півниками, села вздовж річки — по п’ять-шість кілометрів, головисті молодички в різнокольорових хустинках. Одного разу довелося йти кілометрів шість-

сім по справжній кам’яній дорозі, вимощеній із граніту. Такі дороги мостили ще римляни. Уявляєте, скільки їй років? А їй хоча б що! Як нова, ще може слугувати і слугувати...

А поруч у Ольгополі нещодавно відкрили прекрасний пам’ятник Пушкіну. Ви знаєте, що в Ольгополі був Пушкін?

...А ще Оля переконувала мене, що щастя не залежить від грошей — і даремно сьогодні українці вирушають у мандри в пошуках кращої долі по світу...

Потім мені Оля ще довго розповідала про прекрасний старовинний Чечельник, аж поки я не зійшов на зупинці, у Кирнасівці, а вона поїхала далі.

Лілія КУПЧИК,
голова Львівської міської Ліги
українських жінок

Михайло Цегельський був сином, внуком і правнуком священиків. Про багатьох Цегельських можна написати окремі трактати. Зрештою, відома монументальна праця Юрія Цегельського “Зага роду Цегельських і розповідь про Камінку Струмилову”, що вийшла 1992 року в діаспорному видавництві “Смолоскип”. У ній докладно описано діяльність багатьох отців Цегельських.

Ми ж зупинимось на постаті о. Михайла Цегельського, який народився 6 листопада 1848 року в с. Висоцьку біля Бродів Львівської обл. в сім’ї пароха о. Льва Цегельського і Марії з дому Веліховських.

Навчався у Бродівській гімназії, потім у Львівській академічній гімназії з німецькою мовою навчання. Згодом вступив на юридичний факультет Львівського Йосифінського університету. А по закінченні вступає на навчання у Львівську духовну семінарію. Отож можемо уявити собі, наскільки освіченою людиною він був.

1874 року Михайло Цегельський одружився з Анізією з дому Дзеровичів, теж із давнього роду священиків.

26 грудня 1875 р. у соборі св. Юра у Львові Митрополит Йосиф Сембратович висвятив Михайла Цегельського на священика та призначив його в містечко Камінка-Струмилова. І тут уже можемо говорити про унікальність біографії о. Михайла Цегельського. Камінка стала його першим і єдиним місцем душпастирювання. У ній він прожив 70 років! І лише раз, і то не за власної волі, покидав це містечко.

Перші два роки о. Михайло був помічником старенького пароха о. Ігнатія Моравецького, а після його смерті і аж до кінця життя — парохом Камінки-Струмилової, маючи у своєму віданні дві церкви — св. Миколая та Різдва Пресвятої Богородиці. Проживав о. М. Цегельський разом із сім’єю в парохіяльному будинку біля церкви св. Миколая. Біля будинку посадив і доглядав сад.

Від початку діяльності виявилися визначні риси його характеру. Це — ревність і обов’язковість у душпастирській праці та дієвий український патріотизм, що зумовлював подвижницьку громадську діяльність.

Його донька Марія Цегельська-Кармазин у своїх цікавих і цінних спогадах так описує батька: “Він не великий ростом, але велика особистість. У виразі його лица і постаті є щось такого владного, що заставляє усякого, що стрінеться з ним, йому повинуватися. Великий аристократ духа, знаменитий бесідник, гладкий у поведінці, твердий у любові до всего, що українське, веде собі поручену йому громаду до одної мети, а саме до Бога й України. Це його девіза і клич, і тим кличем він формує душі своїх парафіян”. Яка лаконічна й вичерпна характеристика! Все його життя й діяльність підтвердили її...

Найперше, що він повинен був зробити як священик, — це завершити справу будівництва нової церкви на місці старої, розібраної 1862 року, дерев’яної церкви Різдва Пресвятої Богородиці. Кошти для будівництва почав збирати ще о. Моравецький, а завершив справу о. Цегельський з допомогою Камінецького церковного братства. Силами парафіян під енергійним керівництвом отця Цегельського церкву було досить швидко побудовано, і 21 вересня 1882 р. її в урочистій обстановці освятив Митрополит Сильвестр Сембратович. До нової церкви було перевезено культові предмети, які тимчасово зберігались у церкві св. Миколая. Серед них і старовинну чудотворну камінко-струмилецьку ікону Божої Матері. А далі — енергійна душпастирська праця...

АРИСТОКРАТ ДУХА

о. МИХАЙЛО ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ (6. XI. 1848—5. IV. 1944)

Коли відзначаємо річницю створення славного українського товариства “Просвіта”, що відіграло надзвичайно важливу роль в утвердженні української нації, згадуємо одного з її провідних діячів — священика Михайла Цегельського.

Михайло Цегельський ще студентом був на установчих зборах товариства “Просвіта” 8 грудня 1868 року, а 1892 року виступив ініціатором створення філії цього Товариства в Камінці-Струмиловій (тепер Кам’янка-Бузька). Уже на перших зборах філії у липні 1892 р. він був обраний головою і виступив з ініціативою побудувати пам’ятник на могилі Маркіяна Шашкевича в с. Підлисса Камінецького повіту. У підписаній ним заяві заклиалося “...поставити на могилі пам’ятник та тим показати, що в нас не загинула вдячна пам’ять про того, що збудив русинів-галичан до праці на рідній руській ниві”. (“Діло”. 11 липня 1892 р., № 155).

Роком пізніше о. Цегельський був серед ініціаторів перенесення тлінних останків Маркіяна Шашкевича на Личаківський цвинтар у Львові. Тож і ми згадаймо о. Цегельського, який багато трудився на ниві “Просвіти”!

Роком пізніше о. Цегельський був серед ініціаторів перенесення тлінних останків Маркіяна Шашкевича на Личаківський цвинтар у Львові.

Тож і ми згадаймо о. Цегельського, який багато трудився на ниві “Просвіти”!

У короткій статті неможливо описати все, що зробив о. М. Цегельський, тому обмежимося перерахуванням його священичих титулів. Це — парох Камінки-Струмилової, декан Струмило-Камінецького деканату, протопрезвітер Золочівський, візитатор навчання релігії в школах від імені Митрополитичого греко-католицького Ординаріату, крилошанин Львівської Митрополитичої Консисторії, Генеральний Вікарій усієї України, Шамбелян Його Святості Папи Римського і Граф Римський.

Окрім священичої діяльності, отець Михайло Цегельський відразу включився у всі сфери життя міста й округи. Громадську діяльність о. Михайло провадив у самій Камінці і в усій Струмило-Камінецькій окрузі тодішньої Бужанської волості. Зрештою, його дія і вплив переступали й межі цієї округи.

Головою камінецької “Просвіти” о. Цегельський майже беззмінно залишався до 1927 р., коли, маючи майже 80 років, передав обов’язки голови адвокату Роману Петрушевичу. Проте під час святкування 60-х роковин “Просвіти” він відправив у Львові святкову Службу Божу, приймав численні вітання як один із небагатьох живих учасників установчих зборів Товариства.

Крім “Просвіти”, о. Цегельський був членом-засновником ще багатьох товариств і організацій. Зокрема Акційної Спільки залізниці Львів-Стоянів і там належав до Надзірної Ради, Повітової Шкільної Ради, належав до дирекції Каси Задаткової тощо. При цьому був членом Відділу повітового в Камінці та Міської Ради.

За Австрії о. Михайло Цегельський переміг на виборах до Галицького Сейму, однак віддав мандат своєму заступнику на виборах Володимиру Сінгалевичу, вважаючи, що як парох він зможе зробити для Камінки-Струмилової більше, ніж як посол до Сейму. А балотувався тому, що на виборах мав явно більше шансів (на жаль, нині щось не видно таких підходів до депутатства).

До результатів його діяльності, які й сьогодні можуть бачити мешканці міста, крім нової церкви, слід занести й Народний дім філії товариства “Просвіта”. Свій давній задум побудови Народного дому о. М. Цегельський зміг утілити в життя 1911 року. Велична будівля Народного дому була споруджена за проектом відомого архітектора Івана Левинського.

Улітку 1914 р. мирне життя Камінки-Струмилової було перерване Першою світовою війною. І цей період страждань і великих жертв українського народу істотно відбився на долі о. Михайла Цегельського. Російські війська всіляко ускладнювали йому виконання обов’язків греко-католицького священика, вони привезли із собою попів, які вороже ставилися до всього українського. А при відступі у липні 1915 року російські військові забрали о. Михайла Цегельського із собою на схід як заручника. Так уперше було позбавлено волі камінецького пароха.

Його вивезли до Києва. Виходячи з цієї вимушеної ситуації, Митрополит А. Шептицький, який теж перебував у заслання, уповноважив о. Михайла Цегельського перебрати опіку над усіма т. зв. станіями духовної обслуги для греко-католиків у Східній Україні й надав йому титул Генерального Вікарія України. Виконуючи ці повноваження, о. Цегельський збудував у Києві греко-католицьку церкву Хреста-Спаса, яку більшовики зруйнували у 30-х роках. І в зросійщеному Києві примусово вивезений о. Цегельський піднімав дух українців!

Аж 1917 р., коли у Східній Україні владу перебрала Українська Центральна Рада, о. Михайло Цегельський зміг повер-

нутися на свою парохію до Камінки. 1918 р. він двічі їздив до Києва як Генеральний Вікарій України.

Війна з Польщею, яка почалась уже в перших числах листопада 1918 р., перетворила Камінку-Струмилову на прифронтове місто. Тому Повітова Українська Національна Рада і її голова о. Михайло Цегельський змушені були розв’язувати проблеми догляду за пораненими і хворими вояками УГА, постачання на фронт продовольства, боротьби з польським саботажем та інше.

Тут варто нагадати, що свого часу цісар Франц Йосиф іменував Митрополита

Андрея Шептицького на члена Палати Панів, що звалася “Герренгауз” і водночас його заступником було призначено о. Михайла Цегельського. Як заступник А. Шептицького, який перебував в окупованому поляками Львові, о. Цегельський брав участь у засіданнях уряду ЗУНР у Станіславові на початку 1919 року.

19 травня 1919 р. Камінка-Струмилова перейшла до польських рук і відразу почалися арешти українських діячів за доносами поляків. У кінці травня було заарештовано отця Михайла і відвезено до львівських “Бригідок”. Але через кілька тижнів його вдалося звільнити з-під арешту завдяки старанням впливових знайомих.

За подвижницьку діяльність на користь Української Католицької Церкви йому було присвячено титул дійсного Папського шамбеляна і графа Римського.

Протягом 20—30-х років минулого століття о. Михайло Цегельський залишався одним із найвпливовіших людей у Камінці-Струмиловій. У його домі вважали за честь побувати високопоставлені урядовці, люди, відомі далеко за межами Камінки.

Під кінець 30-х рр. о. Михайло, маючи вже понад 90 літ, не міг інтенсивно виконувати

всі священичі обов’язки, йому активно допомагали спочатку о. Євген Дмитрук, а з 1942 до 1944 рр. — син о. Ігнатій Цегельський. Проте і в такому поважному віці о. Михайло зберіг світлий розум і був у курсі всіх важливих справ.

Зокрема в камінецькій історії зафіксовано такий факт: німці, обурені антинімецькими акціями українських партизанів, заарештували як заручників багатьох камінчан, зокрема церковного “старшого брата” Різника. Робили це за доносами місцевих поляків, які при німцях поробилися “фольксдойчами”. Поширилася чутка, що заарештованих повезуть до Освенціма, щоб там знищити. І ось 96-річний о. Михайло Цегельський їде до німецького крайсгауптмана і переконує його, що арешт цих невинних людей може тільки спровокувати рейд вояків УПА на Камінку, в якій німці не мали достатньої військової сили. У результаті цієї аудієнції німецький зверхник розпорядився відпустити заарештованих, лише висунув умову, щоб вони на якийсь час зникли з терену Камінецьчини, правда, акції УПА не припинилися, а посилилися. При цьому УПА оприлюднила заклики до всіх польських, мазурських колоністів забиратися із українських земель.

Але цей сміливий крок, мабуть, коштував старенькому о. Михайлу Цегельському останніх сил, бо незабаром після цього візиту він відійшов до Господа.

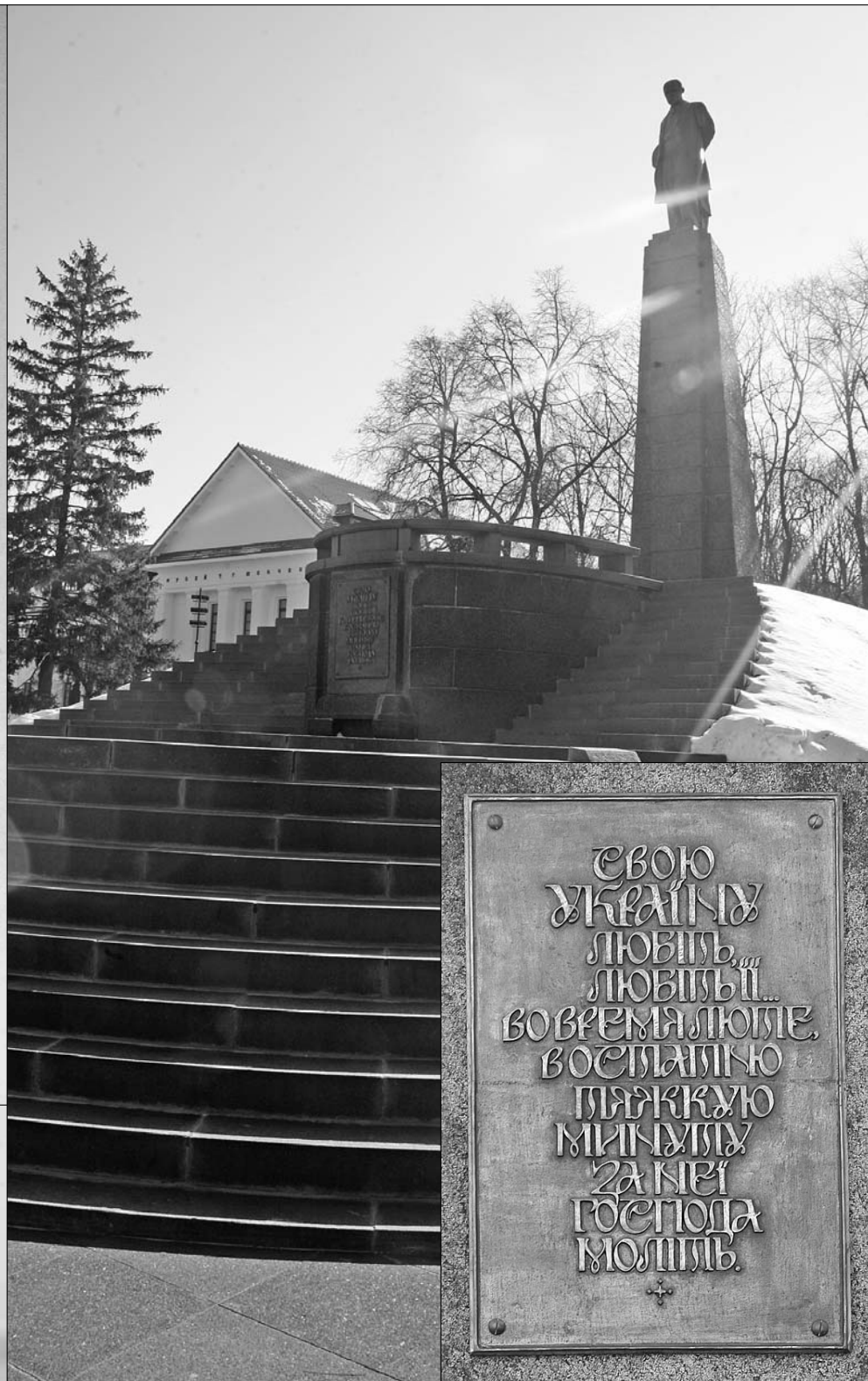
5 квітня 1944 року, на 96 році життя, перестало битися серце видатного душпастиря, який все земне життя ревно служив Богові й Україні, а в позаземному житті світить яскравим дороговказом для наступних поколінь священиків.

“Мені ж, мій Боже, на землі
Подай любов, сердечний рай!”

«ЛЮДИНА ТУТ ГЛИБШАЄ В ДУМКАХ,

Тарасова гра має магiчну гiтю.
Багато що скаже вона кожному — і тому, хто
вперше ошкентав їй, і йому, чия душа в дi Коляски
зрiдилася з невмирущими рядками „Кобзаря“, чiєї
заповітної невідцвiтлої книги українського народу.
На цiй горі чекіи Шевченків стає для нас
благослав і вiдгулянням, кiм буде.
Все тiм повне свiтлiстю, дихав силою життя.
Це місце зрiдне насканувати. Мовчки тiм
глибшає в думках, зiсiдає в мислях, кiде
вона зветься це людським, звеличившим духом,
кiде, це бiльше утвiрившись, що Нiкого бичого
на свiті — за мiсто до рiдкої землі і рiдного
народу, Нiкого досвідченого, як життя у мiрi,
і злагоди і дружби зi всіма живущими
на планетi.
Тарасову гору видно вiд України!
Видно її сьогодні всім континентам земної
кулі. Нiколи сiмки стови не заросуть.
Свiтлої в своїх мiстах Нiколи не забуде.
Олександр Чорний
Канiв, 20 червня 1989.

НЕ ВМИРАЄ ДУША НАША...

Любов ГОЛОТА

150 років тому, 28 лютого 1861 року (за старим стилем) українська громада Петербурга, російські письменники, представники польської і грецької громад проводжали Тараса Шевченка в останню дорогу. Академіка Імператорської Академії мистецтв поховали на Васильєвському острові.

Того ж дня його друзі записалися, що повернуть Тараса в Україну, виконавши його заповіт.

Це сповнилося 22 травня 1861 року — 150 років тому. З того дня Чернеча гора в Каневі стала Тарасовою. Разом із “Кобзарем” вона взяла на свої рамена духовне небо України. До Шевченка йшли на прощу, на сповідь, звiряли йому найболініше і найпотаємніше, присягалися найдорожчим, просили про благословення і просвітлення серця, душі, духу.

Напередодні цюгорічних пам’ятних дат побувала на Тарасовій могилі й наша просвітянська делегація: шевченкознавець Ігор Ліховий, молодий науковець Дмитро Дроздовський, редактор “Слова Просвіти” Любов Голота і фотокореспондент Олесь Дмитренко, завдяки світлинам якого і Ви,

ЧИСТІШАЄ В ПОМИСЛАХ»

Посмертна маска та китайка,
якою була накрита домовина
Т. Г. Шевченка.

Тарасова світлиця

дорогі читачі, зможете відчуті велич і природність течії Дніпра, побачити ореол березневого сонця довкруг пам'ятника Тараса Шевченка, світло і простір Святині.

Так склалося, що саме цього року минає 120 років створення Братерства Тарасівців на Чернечій горі. 70 років із дня смерті Голови Всеукраїнських “Просвіт” Василя Короліва-Старого, який, разом із Симоном Петлюрою започаткували державну опіку над Шевченковою могилою в Каневі.

21 першого березня виповниться 175 років із дня народження Василя Степановича Гнилосирова, довголітнього охоронця Шевченкової могили. У березні ж, двадцять років тому, відкрито Тарасову світлицю.

П'ятдесят років тому з'явилася в Україні найвища, Шевченківська премія, нині — Національна премія імені Т. Г. Шевченка. Перші записи в книзі відвідувачів Тарасової могили з'явилися весною 114-річної давності (деякі з них сьогодні тут наводяться).

Просвітяни зустрілися з Генеральним директором Василем Васильовичем Коломійцем, подарували книги, оглянули нову експозицію Музею — до власних вражень ще повернемося, а сьогодні, в день пам'яті Кобзаря, вклоняємося його безсмертній Душі, Слову, і хочемо, щоб усі, хто тримає в руках нинішнє число нашого тижневика, відчували у своєму серці удари його правдивого люблячого серця.

“Бог — Україна — Шевченко — ось наші вікові засади державотворення” (Учасники 1-го Світового конгресу юристів. 23.10.1992 р.).

“Дорогий Тарасе... Ваше життя і праця стали тим Фундаментом, на основі якого наш український народ побудує величний будинок вільної, соборної і незалежної матері — України” (Дикий. 23.10.1992 р.).

“Ми дуже хотіли б, щоб під філософією поезії Кобзаря поєдналися та порозумілися всі українці в Україні та поза її межами... поєднаємося ми для великої мети: незалежності України”. (Даниленко. 22.05.1991 р.).

“Перша думка, яка з'являється, коли приходиш до Шевченка,.. про те, що Україна була, є і буде вічно! Але треба й робити багато всім нам для цього” (Запис від 18.09.1993 р.).

“Дай, Боже, щоб наша Україна стала Українською і Твої заповіти, Тарасе, здійснилися!” (Наталя і Василь Коновал. Чикаго, США. 25.06.2000 р.).

“... Ми знову і знову відчули, що Україна і Тарас Шевченко — це одне ціле. Дух Великого Тараса живе в Україні так само, як Україна не вмирає в Шевченкові” (Група шанувальників з Умані та Києва. 13.07.2000 року).

Любомир ПІРИГ

Продовження.
Початок у ч. 9 за 2011 р.

Поет, хоч і довго не наважувався, нарешті погодився на пропозицію друзів опублікувати збірку своїх поезій. На початку 1840 року він подає до друку свого “Кобзаря”, який у квітні цього ж року виходить у світ.

Репродукцію титульної сторінки першого видання “Кобзаря” бачимо на поштової марці 1961 року. З приводу цієї поштової мініатюри, між іншим, виникла дискусія. В. Карпінський у своїй книжці “Марка зовет в путь” твердить, що художник В. Зав’ялов, проектуючи марку, припустився помилки, пропустивши в кінці слова “Кобзар” м’який знак. Відповідь В. Карпінському дали Л. Бойко (“Літ. Україна”, 24.10.1967), Б. Браславський (“Филателия СССР”, 1968, № 7), вказавши, що “Кобзар” було надруковано українською мовою, згідно з якою це слово не має в кінці м’якого знака.

Одним із перших відгуків на “Кобзар” була рецензія (без підпису) в 5 числі “Отечественных записок” 1840 р., автором якої, як вважають деякі літературознавці, був В. Белінський (1811—1848), з яким Шевченко зустрівся того року на одному з вечорів. Рецензія була позитивною. Більше можна довіряти негативному ставленню В. Белінського до творчості Т. Шевченка: “Цей хохляцький радикал написав два пасквілі: один на государя імператора, а другий на государиню імператрицю...”. Вкрай негативний відгук на поему “Тайдамаки”: “Нова спроба співань Т. Шевченка... переконує нас іще більше, що такого роду твори видаються тільки для насолодження і напучки самих авторів: іншої публіки у них, здається, немає. Якщо ці пани Кобзарі думають своїми творами дати користь класу своїх земляків, то в цьому дуже помиляються: їхні поеми, незважаючи на рясноту найвульгарніших і неподобних слів і виразів, позбавлені простоти вигадки і оповідання, наповнені витребеньками і вихватками, властивим всім поганим піітам...”.

Гидотно відзивався Белінський про Т. Шевченка у своєму листі до П. Анненкова, що обурило шведського ученого-славіста А. Єнсена, який процитував Белінського у своїй монографії про Шевченка (Відень, 1916).

Позитивною була рецензія В. Белінського на ілюстрації Шевченка до оповідання “Знахар” Г. Квітки-Основ’яненка, він схвалив виконання Шевченком 12 портретів у виданні М. Полевого “Русские полководцы”.

Портрет В. Белінського на поштових марках 1957, 1961 років.

Довелося зустрічатися Шевченкові на літературних вечорах із письменником Н. Кукольніком (1809—1868), який після появи на світ “Кобзаря” назвав його шкідливим і небезпечним. Його портрет на поштової листівці Росії 2009 року.

Видатною людиною, з якою міг зустрітися Т. Шевченко в Петербурзі, був М. Гоголь. Тема “Т. Шевченко і М. Гоголь” широко обговорюється істориками, літературознавцями, зокрема й можливість їхнього особистого знайомства. У листі В. Рєпніної (07.03.1850) Т. Шевченко висловлює

лює жаль, що не вдалося йому познайомитися з М. Гоголем. М. Гаско у своїх статтях (Літ. Україна, 14.09.1971; Київ, 1987, № 2) доводить, що ці два генії літератури були знайомі.

Чи мав підстави створювати картину М. Куликов (Ленінград), на якій Оноре де Бальзак спостерігає переправу закутого в кайдани Т. Шевченка з Києва на заслання? Прямого підтвердження нема, але 1847 року О. де Бальзак

ПОЗАУКРАЇНСЬКІ ЗУСТРІЧІ ТА ЗНАЙОМСТВА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

справді перебував у Києві і цей факт міг мати місце. Портрет його на одній із марок Франції, на марці України 1999 року (штемпель — м. Бердичів Житомирської обл., 20.05.1999).

“Заочне знайомство” Т. Шевченка відбулося з імператором Миколою I (марка царської Росії), який власноруч на вироків про заслання Поета дописав: “Под строжайший надзор, с запрещением писать и рисовать”.

Російський імператор помстився за сатиру на себе в поемі “Сон”. Згодом, особливо в “Щоденнику” Поета, Микола I “нагороджується епітетами “тормоз”, “неудобозабываемый тормоз”, “неудобозабываемый фельдфебель”. 24 лютого 1858 року Шевченко із задоволенням переписує до “Щоденника” якийсь сатиричний вірш на покійного вже Миколу I. Та й у поезіях Поет не шадить імені цього, який “приспав волю”.

Мине неповних 100 років і в Києві на місці пам’ятника “Коронованому катові” підніметься бронзова постать жорстоко покараного ним поета і художника Тараса Шевченка, зображення якої на численних конвертах і марках.

Потяглися тяжкі, виснажливі роки заслання.

У березні 1848 року до Оренбурга, де тоді перебував рядовий солдатської служби Шевченко, прибуває лейтенант морського флоту О. Бутаков (1816—1869) із завданням організувати експедицію для вивчення та наукового опису Аральського моря і його берегів. У травні рядового Шевченка зараховано до складу експедиції,

яка тривала до вересня 1849 року. До січня 1850 року Т. Шевченко перебував в Оренбурзі, беручи участь в оформленні матеріалів експедиції.

Весь цей час Т. Шевченко, і як поет, і як художник, користувався відносно свободою, стикався з цікавими людьми і сам почував себе людиною. Велика заслуга в цьому керівника експедиції. За надану засланому солдатіві свободу поведінки в грудні 1850 р. О. Бутакову, уже капітан-лейтенантові, оголошено було суворо догану. У цей час рядовий 4 роти 1-го батальйону Шевченко відбав солдатську службу в Новопетровському укріпленні на півострові Мангизлак.

У листі до В. Рєпніної із Оренбурга (14.11.1849) Т. Шевченко, називаючи Бутакова своїм командиром, другим і приятелем, просить подякувати йому за братерське ставлення до заслання.

Майже через 10 років, у березні 1858 року, Т. Шевченко, будучи вже вільним, випадково зустрівся з О. Бутаковим на поштової станції у Володимирі.

Постать офіцера-мореплавателя і географа, який дослужився до звання контр-адмірала, став членом Російського географічного товариства, фігурує на деяких малюнках Шевченка, зроблених в експедиції, портрет його — на конверті 1966 року.

Попри заборону, Шевченко не міг відмовитися від найменшої нагоди узяти олівець і залишити творчий слід на папері. Про це свідчить і поштовий блок, виданий 2010 року, на якому відтворено його автопортрет (1847) і деякі зарисовки 1848, 1856 років, включаючи малюнок сепією “Казашка”.

У жовтні 1854 року в Новопетровському укріпленні Т. Шевченко познайомився з видатним російським вченим-географом, майбутнім (1873 р.) почесним членом Петербурзької Академії наук П. Семеновим (від 1906 р. — Семеновим-Тян-Шанським; 1827—1914), передав через нього листа до Петербурга.

П. Семенов-Тян-Шанський згадав Шевченка у своїх описаннях Раїма, Косаралу, Новопетровського. Т. Шевченко згадав про нього в листі до О. Бодяньського (03.11.1854). Портрет вченого на марці 1952-го, конверті 1976-го, листівці 1977 року (шт. до 150-

річчя народження — Липецьк, Ленінград, 14.01.1977).

Марка царської Росії з портретом Олександра II нагадує ще про одне “заочне знайомство” Поета. Після смерті “фельдфебеля царя” друзі і знайомі Шевченка почали клопотатися у Олександра II про амністію, але коронований можновладець у березні 1855 року відхилив прохання, підписане художником Ф. Толстим (1783—1873; барельєфний портрет на марці 1983 р.), який знав Т. Шевченка ще з 1835 року, коли він подав до Товариства заохочування художників свої малюнки. Після звільнення Шевченка сім’я Ф. Толстого прийняла його дуже тепло.

У засланні Т. Шевченко знайомиться з творами російських письменників. З якими після звільнення в Петербурзі складаються приязні стосунки. Це — М. Салтиков-Шедрін (1826—1889), О. Островський (1823—1886). М. Салтикова-Шедріна

Т. Шевченко вважав учнем М. Гоголя і пізніше (05.09.1857) висловився у своєму “Щоденнику” — “Я благоговію перед Салтиковим”. Портрети видатного російського письменника на чотирьох марках 1939-го (одна — за картиною І. Крамського), марках 1958 р. та 1976 р. (І. Крамської).

Твір О. Островського “Свои люди — сочтемся” Т. Шевченко вважав зразком “розумної та благородної сатири” нарівні з “Женіхом” П. Федотова і “Ревізором” М. Гоголя.

Уже після звільнення сценічне втілення п’єси О. Островського “Дообеденный сон”, “Доходное место” Т. Шевченко не сприйняв “незважаючи на досконале виконання”, через “Багато зайвого, що нічого не виражає. І взагалі незграбно і особливо ненатуральні жінки”.

Поштові марки з портретом О. Островського на трьох марках 1948-го (один — за портретом, створеним В. Перовим), 1959-го, 1973 року (В. Перов).

Наприкінці липня 1857 року Т. Шевченко довідався про своє

звільнення із заслання. Допливши із Астрахані пароплавом “Князь Пожарський” до Нижнього Новгорода, він, згідно з поліцейським розпорядженням, змушений був тут зупинитися. У цьому місті вперше потрапив до його рук журнал Герцена “Полярная звезда” (марка 1962-го). Обкладинку журналу прикрашало зображення профільних портретів скараних 1825 року декабристів П. Пестеля, К. Рилєєва, Т. Бестужева-Рюміна, О. Муравйова і П. Каховського. Ця ілюстрація (гравюра В. Дж. Лінтона) була використана для оформлення однієї з трьох марок у зубцевому та беззубцевому варіантах, присвячених 100-річчю повстання декабристів (1925). Під враженням змісту журналу, його оформлення Т. Шевченко записує до “Щоденника”: “Обкладинка, тобто портрети перших наших апостолів-мучеників, мене так тяжко, сумно вразили, що я й досі ще не можу відпочити від цього похмурого враження. Якби добре було, якщо б вибито медаль на спогад про видну подію. З одного боку — портрети цих великомучеників з написом “Перші російські благовісники свободи”, а з другого боку медалі — портрет “неудобозабываемого тормоза” з написом “Не перший російський коронований кат”.

Український поет багато разів згадує О. Герцена (1812—1870) в “Щоденнику”. У Нижньому Новгороді він скопіював для себе портрет цієї “святої людини” й “апостола”. 1860 року Шевченко передав Герцену до Лондона “з благоговійним поклоном” примірник “Кобзаря”. 1866 року, як згадує художник М. Ге (портрет О. Герцена на двох марках 1945-го, на марках 1957, 1962 років — відтворення портрета його роботи), О. Герцен так висловився про “Кобзар” у російському перекладі М. Гербеля: “Боже, що за краса, так і повіяло чистим, недоторканим степом; це — широчінь, це — воля! А це ж переклад...”.

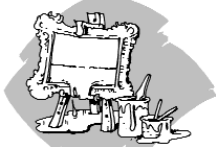
Газету “Колокол” (марка 1957), яку редагували О. Герцен і М. Огарьов (1813—1877), Т. Шевченко вперше побачив 6 лютого 1858 року в Петербурзі: “Я перший раз сьогодні побачив газету і з шаною поцілував” (запис у “Щоденнику”).

1860 року газета “Колокол” під заголовком “Дополнение к биографии Т. Г. Шевченко” з обуренням писала про його арешт, що мав місце в липні 1859 року. 1 квітня в “Колоколе” було надруковано некролог, присвячений “малоросійському співцеві Т. Шевченкові, який згас у Петербурзі”.

На жаль, Т. Шевченко не міг уже прочитати в “Колоколе” (1862. 15.10) висловлювання О. Герцена, які перекликалися з переконаннями Поета: “Нам було б дуже шкода, якби Малоросія, наприклад, покликана вільно виявити свою думку, не зуміла залишитися при цілковитій незалежності. Пам’ять того, що вона вистраждала після Богдана Хмельницького через приєднання до Москви, і пам’ять того, що примусило Хмельницького йти до царської неволі, могли б бути для неї дуже повчальні” (Арх. М. Драгоманова. Т. 1. Варшава, 1937).

Портрет М. Огарьова, який вважав, що “Україна прокинулася у Шевченкові” на поштових марках 1952, 1957, 1963 років.

Далі буде.

Дмитро МАЛАКОВ,
старший науковий співробітник
Музею історії Києва

Перед нами — листочок із “Українського народного календаря” на п’ятницю 18 березня 2011-го: “110 років від дня народження В. В. Кричевського (1901—1978), українського живописця у США”. Видавництво “Преса України”. Наклад 72 000 примірників.

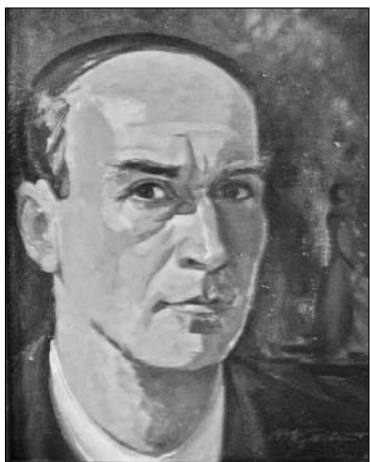
Звісно, все знати неможливо. Але ж хто так впевнено й коротко — трьома словами висловив дефініцію майстра? Мабуть, просто відкрили біографічний довідник “Мистецтво України”, виданий за редакцією А. В. Кудрицького “Українською енциклопедією” імені М. П. Бажана 1997 року, де на сторінці 337-й у статті про Василя Васильовича Кричевського (11 рядків) перше слово — “живописець”, а останнє — “у США”.

Аби шановні читачі мали повніше уявлення про сьогорічного ювіляра, наведемо повний енциклопедичний текст:

“Василь Васильович Кричевський. (18.III.1901, Харків — 16.VI.1978, Маунтен В’ю, Каліфорнія) — живописець. Син В. Г. Кричевського. Закін. 1923 Київ. худож. ін-т, де навчався у батька. Працював на Одес. та Київ. кхф (оформив 16 фільмів, у т. ч. “Земля” О. Довженка). Згодом зайнявся станковим живописом (писав портрети і краєвиди) та графікою (оформив книжки та нотні видання). З 1949 — у США” (підкреслення наші — авт.).

Хай буде на совісті видавців “Календаря” і така деталь: відомий український оперний співак Михайло Іванович Донець, народний артист УСРР із 1930 року (!) народився 1883 року, а от помер, за “Календарем”, двічі: 24 січня і 10 вересня одного 1941 року!

Але повернімося до В. В. Кричевського. Формально все начебто так, але ж живописцем Василь Васильович був не тільки в США. Батько Василь Григорович Кричевський (1872—1952), у якого навчався, був визнаним майстром живопису, архітектури, графіки, художником театру і кіно, майстром декоративно-ужиткового мистецтва, педагогом, професором. До

В. В. Кричевський.
Автопортрет. 1946, олія

речі, він є автором дизайну сучасного герба України — Тризуба, створеного 1918 року. Вчився Василь-молодший і в професора Федора Григоровича Кричевського (1879—1947), свого дядька, теж видатного українського живописця і педагога.

На студентській лаві познайомився з Оленою з дому Коломійців, теж художницею та майбутньою дружиною. Шлюб брали в Олександрівській церкві на Липках. 2 вересня 1926 року в них народилася дочка — Катруся, нині теж відома українська художниця.

Старший брат Василя Васильовича — Микола Васильович Кричевський (1898—1961) 1919 року з театром Миколи Садовського виїхав на гастролі до Чехословаччини та в Україну вже не повернувся. По закінченні Художньо-промислової школи в Празі, 1928 року поїхав до Парижа, де й залишився назавжди.

Щодо роботи в кіно, зокрема й співпраці з Олександром Довженком і кінооператором Данилом Демицьким, варто нагадати, що в ті часи кожен постановочний епізод створював художник: декорації, костюми, освітлення тощо. Так знімали 1930 року всесвітньо тепер визнаний шедевр кіномистецтва фільм “Земля” та решту — 15 стрічок, повноправним співавтором яких був Василь Кричевський. Цікаво, що натурні сцени знімалися тоді на Полтавщині, на тлі справжніх

ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ КРИЧЕВСЬКИЙ (до 110-річчя від дня народження)

хат, клунь, вітряків і млинів, а учасники масових сцен фігурували у власному українському одязі, а не запозиченому з костюмерних кіностудій. Принагідно Василь Кричевський малював чарівні полтавські краєвиди, а потім не раз повертався до цих етюдів, повторюючи їх за чудовою зоровою пам’яттю. Його мистецький талант розвинувся і сформувався під впливом батька й дядька, але кожен із членів мистецького й родинного клану Кричевських залишився виключно самобутнім і оригінальним. Всебічно обдаровані Кричевські втілили неабиякі здібності в різних жанрах мистецтва. Це стосується не тільки старшого покоління, чоловічої гілки, а й жіноцтва Кричевських — дружини Василя Васильовича — Олени Євгенівни та їхньої дочки — Катерини.

У 30-х роках Василь Васильович викладав у Київській художньо-промисловій школі, співпрацював із книжковими видавництвами. Серед станкових творів цього періоду — портрети, краєвиди Полтавщини, Канева, Криму, Києва. Василь Васильович особливо майстерно зображав небо й хмари, досконало komponуючи сюжет, де так відчутне саме його, В. В. Кричевського, бачення й відчуття стану природи, ніжність і соковитість кольорів, загальний піднесений, радісний настрій — усе те, що так відповідало вдачі митця. Назавжди в серці художника залишилася своєрідна, замріяна краса Полтавщини: Лебедин, Ворожба, Шишаки — навіть назви цих місць заворожують!

Коли почалася війна, Василь Васильович як старший за призовний вік не підлягав мобілізації. Але з них, “підстаркуватих” солдатів сформували якийсь підрозділ та

відправили пішим маршем до Полтави. Так він опинився в оточенні та мусив повернутися додому, у Київ. Засобів до існування не було, щоб виживати, писав разом із дружиною етюди тої ж Слобожанщини, Криму та Києва — на продаж і портрети на замовлення. Усі троє — Василь Васильович, Олена Євгенівна та юна Катруся брали участь у двох київських художніх виставках, які експонувалися в “музеї з левами” влітку 1942 та 1943 років. Мали успіх. Нагадаймо: українське образотворче мистецтво на другій виставці представляли 216 київських художників — від молоді до таких “метрів”, як брати Василь та Федір Кричевські, Григорій Світлицький, Анна Крюгер-Прахова, Іван Хворостецький, Борис Крюков, Люд-

В. В. Кричевський. Полтавщина. 1943, гуаш

мила Морозова, Федір Коновалюк, скульптори Володимир Климов, Іван Кавалерідзе та інші.

23 вересня 1943 року невблаганний перебіг історичних подій змусив Кричевських залишити затишне київське помешкання на Обсерваторній, 10 та переїхати до Львова, потім до Праги. Там Василь Васильович зустрівся з Вратіславом — приятелем по київській 4-й гімназії, а Катруся дістала змогу продовжити художню освіту, розпо-

чату в Києві перед війною. Далі були поневіряння у трудових концтаборах у Німеччині, по війні — табори переміщених осіб, а для Катрусі — навчання в Гейдельберзькому університеті. За тих складних обставин Василь Васильович створював Різдвяні та Великодні листівки, займався церковним живописом, а Олена Євгенівна майстерно виготовляла ляльки в українському вбранні — з того, що було під руками. Адже справжні творчі особистості не можуть жити інакше.

1949 року Кричевські переїхали до сонячної Каліфорнії, де й проминули ще майже тридцять років життя Василя Васильовича, сповнених боротьби за виживання та, попри все — творчої праці. Там і нині мешкає його дочка Катерина Кричевська-Росандіч, заслужений діяч мистецтв України. Успадкувавши мистецький талант від двох попередніх поколінь Кричевських, пані Катерина багато чого навчилася не тільки у батьків, а й від дядька Миколи під час перебування у нього в Парижі та в Італії. Разом із батьком брала участь у численних художніх виставках в Америці, а 1993 року відвідала рідний Київ та Полтаву, де також експонувалися твори родини Кричевських.

Пані Катерина зробила щедрі дари багатьом мистецьким музеям України та Сполучених Штатів Америки. 2006 року в київському видавництві “Родовід” побачили світ “Мої спогади” Катерини Кричевської-Росандіч, перевидані в 2010 року англійською мовою в США під назвою “Recollections of a Life” (Спогади життя). На сторінках цих видань

дочка велику увагу приділила життю і творчості свого батька, якого нині з належною шанобою згадують в Україні — з нагоди 110-х роковин від дня народження. Твори майстра — представника потужного мистецького грона Кричевських — зберігаються в багатьох музеях і приватних колекціях світу.

А ми пишаємося тим, що зібрали повнішу інформацію про Кричевських.

**ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА НА 2011-й

Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — ваша газета!

**Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):**

на 1 місяць

4 грн 77 коп.

на півроку

25 грн 77 коп.

на 3 місяці

13 грн 71 коп.

Поштовий індекс — 30617, сторінка 63 в “Каталозі”

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітнянської роботи
Надія КИР’ЯН

Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ літератури
Марія КУЧЕРЕНКО
270-55-57

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
278-63-69

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Кореспонденти
Наталія АНТОНЮК,
Уляна ВОЛКОВСЬКА

Черговий редактор
Петро АНТОНЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosivity.org

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301210
Наклад у березні — 26 000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

